РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЫНЫН БИРИНЧИ ПРЕЗИДЕНТИ
Б.Н. ЕЛЬЦИН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ-РОССИЯ СЛАВЯН
УНИВЕРСИТЕТИ ЖОГОРКУ КЕСИПТИК БИЛИМДИН
МАМЛЕКЕТТИК БИЛИМ БЕРҮҮ МЕКЕМЕСИ

ЮРИДИКАЛЫК ФАКУЛЬТЕТИ

Кылмыш-жаза процессуалдык
жана криминалистика кафедрасы

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИНИН КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

К.К. Кекиев, Т.Т. Шамурзаев

МЕН ЖАНА
КЫЛМЫШ-ЖАЗА МЫЙЗАМЫ

**Орто жана атайын-орто окуу жайлары
үчүн окуу куралы**

*Россия Федерациясынын
Биринчи Президенти Б.Н. Ельцин атындагы
Кыргыз-Россия Славян университетинин
30-жылдыгына арналат*

Бишкек 2023

УОК 343.21(07)
КБК 67.408
К 33

Рецензенттер:

Б.И. Борубашов – Кыргыз Республикасынын Президентинин кеңешчиси, Кыргыз улуттук илимдер Академиясынын мүчө-корреспонденти, Кыргыз Республикасынын эмгек сиңерген юристи, юридика илиминин доктору, профессор,
Б.Г. Тугельбаева – Россия Федерациясынын биринчи Президенти Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин юридикалык факультетинин деканы, юридика илиминин доктору, профессор,
Н.О. Адылова – Кыргыз Республикасынын ИИМдин коомдук коопсуздук кызматынын балдар иштери боюнча болумдун башчысы, милициянын полковниги

Басып чыгарганга КРСУнун, Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлигинин Кыргыз билим берүү академиясынын окумуштуулар кеңештери тарабынан окуу куралы жактырылып колдонууга сунушталган

Кекиев К.К., Шамурзаев Т.Т.
К 33 МЕН ЖАНА КЫЛМЫШ-ЖАЗА МЫЙЗАМЫ: окуу куралы. – Бишкек: КРСУ басмасы, 2023. – 126 б.

ISBN 978-9967-19-968-2

Бул окуу куралында Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынан балдарга тиешелүү болгон укуктук нормалар сунушталды. Андан башка балдардын жашоодогу курактык мүнөздүү ар түрдүү укук бузган учурлары каралган. Балдар, жаш курагында түшүнбөстүктөрдөн, маанибербестиктен кылмыш жасап, тилекке каршы кайгылуу жыйынтыктарга алып келген учурлары окуу куралында өзгөчө көнүл бурулган. Балдар арасындагы кылмыштуулук менен байланышкан проблемалар тууралуу окуу куралдын авторлору, натыйжасы жаман каталыктар балдар тарабынан жасалбашы үчүн, жана ушул китепте айтылган каармандардын жаңылыштыктарынан туура таалим алып, тыянак чыгарыш үчүн алгылыктуу аракеттерди жазышкан. Өзүнүн кезегинде бул окуу куралы, окуучулар үчүн укуктук билимдерин толуктаганга, турмушта кадам сайын жолугуп калуучу көп азаптуу кыйынчылыктардан оолак болушуна жана мугалимдер, ата-энелер үчүн балдардын арасында жат көрүнүштөрдүн алдын алуу боюнча тарбиялык иш-чараларды өткөрүүдө жардам берет.

Бул окуу куралы жогорку класстардагы орто, атайын-орто окуу жайларынын окуучулары жана ата-энелери, мугалимдери үчүн арналат.

УОК 343.21 (07)
КБК 67.408
© ЖКБМБМ КРСУ, 2023
ISBN 978-9967-19-968-2
© Кекиев К.К., Шамурзаев Т.Т., 2023

МАЗМУНУ

УРМАТТУУ ОКУРМАН! 7
1. ГЛАВА. Эмне үчүн кылмыш-жаза, жана укук бузуулар жөнүндө кодекстерди билүү керек 9
2. ГЛАВА. Укук бузуу деген эмне 16
3. ГЛАВА. Кылмыш деген эмне 22
4. ГЛАВА. Балдардын жоопкерчилиги 28
5. ГЛАВА. 14 жаштан баштап жоопкерчиликке кириптер кылына турган кылмыштар 54
КОРУТУНДУ 66
АДАБИЯТ 67

ВВЕДЕНИЕ 68
ГЛАВА 1. Для чего нужно знать Уголовный кодекс и Кодекс о правонарушениях 70
ГЛАВА 2. Что такое правонарушение? 76
ГЛАВА 3. Что такое преступление? 82
ГЛАВА 4. Ответственность детей 87
ГЛАВА 5. Составы преступлений, по которым ответственность наступает с 14 лет 112
ЗАКЛЮЧЕНИЕ 123
ЛИТЕРАТУРА 124

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
КЫРГЫЗСКО-РОССИЙСКИЙ СЛАВЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени первого Президента Российской Федерации Б.Н. Ельцина

ЮРИДИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра уголовного процесса и криминалистики

КЫРГЫЗСКАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ МИНИСТЕРСТВА
ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

К.К. Кекиев, Т.Т. Шамурзаев

Я И УГОЛОВНЫЙ ЗАКОН

**Учебное пособие для средних
и средне-специальных
образовательных организации**

*Посвящается 30-летию
Кыргызско-Российского Славянского
университета имени Б.Н. Ельцина*

Бишкек 2023

УДК 343.21(07)
ББК 67.408
К 33

Рецензенты:

Б.И. Борубашов, д-р юрид. наук, профессор КРСУ им. Б.Н. Ельцина, чл.-корр. НАН КР, советник Президента Кыргызской Республики, заслуж. юрист Кыргызской Республики,
Б.Г. Тугельбаева, д-р юрид. наук, профессор, декан юридического факультета КРСУ им. Б.Н. Ельцина,
Н.О. Адылова, начальник отдела по делам детей Службы общественной безопасности МВД КР, полковник милиции

Рекомендовано к изданию Ученым советом ГОУВПО КРСУ им. Б.Н. Ельцина, одобрено и рекомендовано к использованию Ученым советом Кыргызской академии образования Министерства образования и науки Кыргызской Республики

Кекиев К.К., Шамурзаев Т.Т.
К 33 Я И УГОЛОВНЫЙ ЗАКОН: учебное пособие. – Бишкек: Изд-во КРСУ, 2023. – 56 с.

ISBN 978-9967-19-968-2

В учебном пособии представлен теоретический и практический материал для повышения правовой грамотности детей старшего школьного возраста в сфере предупреждения правонарушающего поведения. Представлен анализ действующего уголовного законодательства, на конкретных примерах из реальной жизни рассмотрены часто совершаемые детьми правонарушения, даны комментарии, содержащие компетентное разъяснение последствий указанных правонарушений, которые могут иметь трагический характер для детей, так как в силу их возрастных особенностей они не могут в полной мере осознавать последствия содеянного и полноту ответственности.

Учебное пособие также позволит родителям и учителям средних и средне-специальных образовательных организаций восполнить знания по воспитанию обучающихся и профилактике их противоправного поведения.

Предназначено для детей старшего школьного возраста, родителей и учителей средних и средне-специальных образовательных организаций.

УДК 343.21 (07)
ББК 67.408

ISBN 978-9967-19-968-2
© ГОУВПО КРСУ, 2023
© Кекиев К.К., Шамурзаев Т.Т., 2023

СОДЕРЖАНИЕ

УРМАТТУУ ОКУРМАН!..7
1. ГЛАВА. Эмне үчүн кылмыш-жаза, жана укук бузуулар
жөнүндө кодекстерди билүү керек....................................9
2. ГЛАВА. Укук бузуу деген эмне..16
3. ГЛАВА. Кылмыш деген эмне..22
4. ГЛАВА. Балдардын жоопкерчилиги 28
5. ГЛАВА. 14 жаштан баштап жоопкерчиликке кириптер
кылына турган кылмыштар...54
КОРУТУНДУ...66
АДАБИЯТ 67

ВВЕДЕНИЕ...68
ГЛАВА 1. Для чего нужно знать уголовный кодекс
и кодекс о правонарушениях 70
ГЛАВА 2. Что такое правонарушение?...76
ГЛАВА 3. Что такое преступление?..82
ГЛАВА 4. Ответственность детей 87
ГЛАВА 5. Составы преступлений, по которым
ответственность наступает с 14 лет.............................112
ЗАКЛЮЧЕНИЕ 123
ЛИТЕРАТУРА...124

УРМАТТУУ ОКУРМАН!

Автордук жаамат жогорку класстагы мектеп окуучулары үчүн окуу куралы “Мен жана Кылмыш-жаза кодекси” тууралуу төмөнкүлөрдү билдирет: бул окуу куралы 2002-жылы 1500 тираж менен жарык көргөн, бирок көптөгөн окурмандардын жана билим берүү окуу жайларынын мугалимдеринин арасында чоң кызыгууну жаратып, аз эмес сандагы каалоочуларга жетпей калган. Ошол себептен, көпчүлүк мугалимдер ушул окуу куралы алар үчүн класстык сааттарды өткөрүүдө абдан керек болуп жатканы жөнүндө автордук жааматка кайрылышкан.

Ушундай керектөө муктаждыктарды, ошондой эле 2021-жылдын 11-апрелинде Референдумда кабыл алынган Кыргыз Респуликасынын жаңы Конституциясынын 2021-жылдын май айынын бешинен тартып жана көптөгөн жаңы кодекстердин (*Кылмыш-жаза кодекси, Кылмыш-жаза-процессуалдык кодекси, Укук бузуулар жөнүндө кодекси*) 2021 жылдын биринчи декабрынан тартып күчүно киргизилгендиктерине, жана ошондой эле Кылмыш-аткаруу кодексине, Пробация жөнүндөгү мыйзамга киргизилген өзгөртүү жана толуктоолорду эске алуу менен автордук жаамат жогорудагы окуу куралын жаңыча “Мен жана Кылмыш мыйзамы” деп атап кайрадан иштеп чыкты.

Ардактуу досум! Сен эми жогорку класстын окуучусусуң. Сени бардыгы бойго жетти деп эсептешет. Жыл өткөн сайын сен өсүп жана өзгөрүп гана тим болбостон, ошондой эле сенин укуктарың да кеңейип, милдеттериң жогорулап жатат, эгер сен аларды билбесең, өтө жагымсыз, ал түгүл андан да начар, кайгылуу абалга дуушар болушуң мүмкүн. Көпчүлүк укук бузуулар балдар тарабынан мыйзамдык жоопкерчиликтерди билбестигинен болуп

жаткандыгын дагы практика көрсөтүп жатат. Алар оор кырдаалга туш келип калаары тууралуу ойлонбой жатышат.

Андай болбос үчүн ушул кичинекей китепчени кунт коюп окуп чык, анда сен үчүн өтө кызыктуу жана пайдалуу көп маалыматтар бар. Эң башкысы – бул китепти окуп чыккандан кийин өзүнчө тыянак жасап, азыркы татаал турмушта кадам сайын жолугуп калуучу көп азаптуу кыйынчылыктардан оолак болуш үчүн ушул китепте айтылган каармандардын жаңылыштыктарынан туура таалим ал.

Автордук жаамат

1. ГЛАВА

ЭМНЕ ҮЧҮН КЫЛМЫШ-ЖАЗА ЖАНА УКУК БУЗУУЛАР ЖӨНҮНДӨ КОДЕКСТЕРДИ БИЛҮҮ КЕРЕК

Бир жолу Петя жана Болот деген эки дос кылаарга иш таппай, короодо каңгырап басып жүрүшкөн, капыстан Петянын башына бир ой келип, ал: “Болот! Жүрү паркка барып бирөө-жарымды коркутуп келели!” – деп Болотко сунуш кылат. Алар паркка келип, кумдун үстүндө ойноп отурган эки жаш балага барып, алардын чөнтөгүн аңтарышат. Чөнтөктөн эмне гана чыккан жок: сагыз, чүкө, дат баскан мык, бир нече бырышкан сом, сынган калем, дагы толгон-токой майда-барат нерселер чыкты. Болот акчаны алып, калган буюмдарды ыргытып жиберди да, Петяга: “Эмне сатып алалы? Тамеки алалыбы же колабы?”,

Рисунок 1

Петя дос көп ойлонуп отурбай, тамеки алалы деп чечти да, алар жакынкы дүкөнгө барышып, ал жерден тамеки алып

паркка кайра келишти. Ал эми кичинекей балдар ыйлаган боюнча качып кетишти, эки дос шашпай тамекиден соруп, анын сапаты жөнүндө сүйлөшүп отурушту.

Маалымат: дүкөнчүнүн балдарга тамеки сатканга укугу жок болчу. Аткени ***"Кыргыз Республикасынын жарандарынын ден соолугун тамекини, никотинди керектөөнүн кесепеттеринен жана айланадагы тамеки түтүнүнүн жана аэрозолдун таасиринен коргоо жөнүндө" мыйзамынын*** *(2021-жылдын 15-сентябры № 121)* ***19-беренеси боюнча*** *Кыргыз Республикасынын аймагында тамеки заттарын, (анын ичинде электрондук сигареталарды) жана аларга эритмелерди, ысытылуучу тамеки заттарын, тамекини ысытуучу системаларды жана башка тамеки чегүүгө таандык шаймандарды он сегиз жаш курагына чыга элек адамдарга сатууга жана ал адамдардын сатуусуна тыю салынган. Сатуучу сатып алуучунун жаш курагынан шек санаган учурда, алардын ким экендигин ырастоочу документтерин көрсөтүүнү талап кылууга милдеттүү, ошондой эле алар өздөрүнүн ким экендигин ырастоочу документтерин көрсөтпөгөн учурда, сатуудан баш тартууга тийиш.*

Ал эми ***КР Укук бузуулар кодексинин 85-беренеси боюнча (Тамеки заттарын сатуу жана жүгүртүү тартибин бузуу)*** *балдарга тамеки заттарын сатуу – жеке жактарга 55 эсептик көрсөткүч, юридикалык жактарга 170 эсептик көрсөткүч өлчөмүндө айып пул салууга алып келет. Ушул эле кодекстин 83-беренеси боюнча белгиленбеген жерлерде тамеки заттарын тартуу, –жеке жактарга 10 эсептик көрсөткүч өлчөмүндө айып пул салууга алып келет.*

Мына ушул жерден аларды милиция кызматкерлери кармап кетти. Милициянын бөлүмүндө алардын ата-энелеринин катышуусунда документтерди толтурууда,

сурактын протоколунун жөнөкөй тили менен айтканда, алар кадимки киши тоноо кылмышын жасагандыгы, ал үчүн белгилүү мөөнөткө кылмыш жоопкерчилигине тартыла тургандыгы белгилүү болду. Адегенде алабармандаган Петя мындай ишти ал мурда деле бир нече жолу жасагандыгын, бирок эч кандай жаза тартпагандыгын да айтып жиберди.

Рисунок 2

Тергөөчү тоноо бул өмүр үчүн коркунуч келтирбесе да зомбулук менен байланышкан бирөөнүн мүлкүн ачык эле алып алуу, бул үчүн 14 жаштан тартып кылмыш жоопкерчилигине тартыла тургандыгын түшүндүрүп берди. Ошентип, бул эки бала бул курактан өтүп кетишкендиктен, эми алар сот жообуна тартылуулуры тийиш. Болот мындай жаза тартаарын билбегендигин айтканда, ага жооп кылып тергөөчү: “Мыйзамды билбей калуу жоопкерчиликтен бошотпойт”, – деп түшүндүрдү.

Ал эми сен, урматтуу окурман, кылмыш жоопкерчилиги жана мыйзамдар жөнүндө бир нерсе билесиңби? Билбейсиңби? Бирок сен аны билүү керек экендигин

түшүндүң го? Сага коюлган “Эмне үчүн мыйзамды билбей калуу жоопкерчиликтен бошотпойт” деген суроого дароо жооп бар. Кандайдыр бир жаман иш жасап жатып аны түшүнүп турганың менен ал үчүн жаза бар же жок экендигин билбейсиң. Айрым учурда обу жок тамашалоонун кылмыштан айырмасы эмне экендигин да ажыратуу кыйын. Ошондуктан ар бир бала жаман жосун укук бузуудан же кылмыштан эмне менен айырмалана тургандыгын таасын түшүнүп, ошондой эле кандай аракеттер үчүн түрмөгө түшүп, кандай айып пул төлөп, эмнелер үчүн ата-энең жоопкерчиликке тартылышы мүмкүн экендигин так билүүгө тийиш. Албетте, мунун бардыгы жагымсыз нерсе.

Мыйзамдар көп, алардын көпчүлүгү атайын кодекс катары чыгарылган. **Кодекс** – бул коомдук мамилелердин кайсы бир жагын жөнгө салган мыйзамдар менен нормалардын жыйындысы.

Кыргыз Республикасынын балдар жөнүндө кодекси (2012-жылдын 10-июль № 100) бар. Бул кодекс республикабыздын аймагында турган, ошондой эле турмуштук оор кырдаалда турган балдарды коргоону камсыз кылууну кошуп алганда, Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары жерлерде жүргөн Кыргыз Республикасынын жарандарынын-балдарынын укуктарын жана таламдарын коргоо чөйрөсүндөгү мамилелерди жөнгө салат.

Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жөнүндө кодекси бар (КР УБК) (2021-жыл 28-октябрь № 128). Бул кодексте Белгиленбеген жерлерге таштандыларды таштоо, өрттөө (115-берене), Суу чарба курулмаларын зыянга учуратуу (116-берене), Жүргүнчү ташуучу лифтти пайдалануу эрежелерин бузуу (122-берене), Майда бейбаштык (126-берене), Баңгизат каражаттарын же психотроптук заттарды медициналык көрсөтмөлөрү жок колдонуу, коомдук жайларда спирт ичимдиктерин ичүү (127-

берене), Ички иштер органдарынын кызматкеринин мыйзамдуу талабына баш ийбөө (128-берене) жана башка көптөгөн беренелер камтылган. Эгерде укук бузуулар (жосундар) Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине ылайык жоопкерчиликке алып келбесе, КР УБК каралган укук бузуулар үчүн жоопкерчилик келип чыгат. Он алты жаш курагына толгон жеке жактар укук бузууларды жасагандыгы үчүн жоопкерчиликке тартылууга тийиш. Алкоголду, баңгизат, психотроптук каражаттарды же башка маң заттарын колдонуунун кесепетинен же көңүл коюуну жана реакциянын ылдамдыгын төмөндөтүүчү медициналык дары-дармектердин таасиринен улам мас абалдагы адамдын укук бузууларды жасагандыгы, аны ушул Кодекс боюнча жоопкерчиликтен бошотпойт. Жеке жактар деп Кыргыз Республикасынын жараны, чет өлкөлүк жаран, жарандыгы жок адамдар түшүнүлөт (15-берене). Эгерде укук бузуу жасаган жак өзүнүн аракетинин (аракетсиздигинин) укукка каршы мүнөзүн аңдап билсе, анын зыяндуу кесепеттерин алдын ала көрө билсе жана алардын келип чыгышын кааласа же түшүнүп туруп жол берсе, же болбосо ага көңүл кош мамиле кылса укук бузуу атайын жасалды деп таанылат. Эгерде укук бузуу жасаган жак өзүнүн аракетинин (аракетсиздигинин) зыяндуу кесепеттеринин келип чыгуу мүмкүнчүлүгүн алдын ала көрө билсе, мындай кесепеттердин алдын алууга текебердик менен ишенсе, же болбосо мындай кесепеттердин келип чыгышын билүүгө тийиш болуп жана билиши мүмкүн болуп туруп, аларды алдын ала көрө билбесе, укук бузуу этиятсыздыктан жасалды деп таанылат(18-берене).

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси (К-ЖК) (2021-жылдын 28-октябры № 127) инсандын укуктарын жана эркиндиктерин, менчикти, коомдук тартипти, коомду, мамлекетти, айлана-чөйрөнү, Кыргыз

Республикасынын конституциялык түзүлүшүн кылмыштуу кол салуулардан коргоо, адамзаттын тынчтыгын жана коопсуздугун камсыз кылуу, кылмыштардын алдын алуу жана кылмыштан бузулган адилеттүүлүктү калыбына келтирүүлөр каралган. Ошондой эле кылмыш-жаза жоопкерчилигинин принциптерин, кылмыш-жаза жоопкерчилигинин негиздери, кылмыштын жалпы түшүнүгүнүн белгилери, коомго коркунучтуу жосундардын чөйрөсү, кылмыш жасаган адамдарга карата колдонулуучу жазалардын түрлөрү жана кылмыш-жаза-укуктук мүнөздөгү башка чараларды аныктоо каралган.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси (К-ЖПК) (2021-жылдын 28-октябры № 129) кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн милдеттерин инсанды, коомду жана мамлекетти кылмыштардан коргоо, инсанды мыйзамсыз жана негизсиз айыптоодон, соттоодон, анын укуктарын жана эркиндиктерин чектөөдөн коргоо, кылмыштарды тез жана толук териштирүү, кылмыш жасаган жактарды ашкерелөө жана кылмыш жоопкерчилигине тартуу, адилеттүү соттук териштирүү жана кылмыш-жаза мыйзамын туура колдонуу, мыйзамсыз айыпталган же соттолгон учурларда күнөөсүздү токтоосуз жана толук реабилитациялоо, материалдык залалдын жана моралдык зыяндын ордун толтурууну камсыз кылууну камтыйт.

Кыргыз Республикасынын Жаза-аткаруу кодекси бар (Ж-АК) (2017-жыл 31-январь № 17). Бул кодексте жазаларды, кылмыш-жаза укуктук таасир көрсөтүүнүн мажбурлоо чараларын аткаруу жана өтөө тартиби, шарттары белгиленген.

Кыргыз Республикасынын Граждандык кодекси бар (ГК) (1996-жыл 8-май № 15), мында жарандардын

ортосундагы мүлктүк (мүлктү сатуу, тартуу кылуу, мурастоо ж. б.) жана мүлктүк эмес (жеке жана үй-бүлөлүк сыр, абийир жана ар-намыс, бедел, автордук укук ж.б.) мамилелер айтылган.

Кыргыз республикасынын Үйбүлө кодекси бар (УБК) (2003-жыл 30-август № 201), анда жарандар кантип үйлөнүп жана ажырашып, балдарды кантип асырап алып жана ата-энелик укугунан кантип ажыратыла тургандыгы айтылган жана башка жагдайлар белгиленген.

Кыргыз республикасынын Эмгек кодекси бар (ЭК) (2004-жыл 4-август № 106), анда адамдардын эмгектенүүгө укугу, иштен бошотуунун, эмгек тартибин сактоонун жана эмгекти коргоо тартиби ж. б. мамилелер жөнгө салынат.

Турак жай жана бажы, салык жана экологиялык, жер, бюджеттик ж. б. кодекстери бар.

Бардык кодекстер ар бир өлкөнүн **эң башкы мыйзамына – Конституциясына** – негизделүүгө тийиш. Эгерде алар кайсы-бир жерлеринин бири-бирине карама-каршы келсе, анда Конституцияда жазылгандай аткаруу керек, анткени мамлекеттин Негизги мыйзамы жогорку юридикалык күчкө ээ. Кыргыз Республикасынын бардык мыйзамдары жөнүндө сен укук таануу сабагынан билип аласың, бул "Мен жана Кылмыш мыйзамы" деген китептин максаты сага кылмыш-жаза мыйзамынын кээ бир аспекттерин жакшы өздөштүрүүгө, өз өлкөңдүн мыйзамын сыйлаган, ак ниет жана жоопкерчиликтүү жараны болуп өсүшүң үчүн эмнелерди жасоо керек экендигин түшүнүүгө жардам берүү болуп саналат.

2. ГЛАВА

УКУК БУЗУУ ДЕГЕН ЭМНЕ

Эң оболу укук бузуу деген эмне экендигин териштирип алалы. **Бул – мыйзам чегинде жоопкерчиликке кириптер кылына турган укукка каршы жасалган жосун (атайын же кокустан) аракеттер же аракетсиздик.**

Демек, укук бузуу аракет жасоодон же аракетсиздиктен да көрүнөт. Бул кандайдыр бир мыйзамды бузуу үчүн туура эмес иштерди жасоо же, тескерисинче, сөзсүз жасай турган жакшы нерсени жасабай коюу дегендик. Мисалы үчүн: аракет – көчөнү туура эмес жерден кесип өтүү (сен ал жерден өтпөшүң керек эле, бирок өттүң); аракетсиздик – коомдук транспортто акы төлөбөй жүрүү (жол акысын төлөшүң керек эле, бирок төлөгөн жоксуң).

Аракет деген эмне экендигин карап көрөлү. Бул адамдын кадимки эле активдүү жүрүш-турушу, ал түгүл анын кыймыл-аракети, ал түгүл үнү (мисалы, итти тукурган "фас" ("ал-ал") деген буйрук же кар көчкүсүнө себеп болгон ачуу кыйкырык жана башка ушу сыяктуулар.

Аракетсиздик – бул пассивдүү жүрүш-туруш, бирок аны жалаң эле кыймыл-аракетке байланышпаган деп карабоо керек. Мисалы, сууга чөгүп бараткан кишиге жардам берүү үчүн аны көздөй сүзүү керек болсо, куткаруучу кыймыл-аракетинин багытын өзгөртүп, жээкти көздөй сүзүп жөнөйт. Же башка бир мисал: айдоочу жолдон өтүп бараткан жөө кишини көрүп туруп, тормозго баскандын ордуна, шашып кетип газды басат. Мындай аракетсиздик залалы аракетке таптакыр карама-каршы келген аракеттен көрүнөт (айдоочу жасоочу нерсени жасаган эмес).

Ар бир укук бузуу атайын белгилерден турат. Алардын бири аракеттердин укукка карама-каршылыктуулугу. Демек,

бул кайсы-бир мыйзамдын нормасын бузуу дегендик. Мисалы, сен автобуста же маршрут таксисинде жол акысын төлөш керек экендигин билесиң. Эгер “коендой жашынып” жүрсөң дагы, айып төлөй тургандыгыңды да билесиң. Буга негиз болуп Бишкек шаардык кеңешинин токтому “Бишкек шаарында автомобилдик траспорт менен жүргүнчүлөрдү ташуунун уюштуруу эрежеси” болуп саналат. Демек, билетсиз жүргүнчүнүн укук бузушу Бишкек шаардык кеңештин токтомунун жол жүрүү үчүн милдеттүү түрдө акы төлөө жөнүндөгү норманын талабын бузууда турат.

Же мындай бир жагдайды карап көрөлү: Болот агасы Максат экөө башына шлем кийбей мотоцикл айдап жүрүшөт. Аларды милициянын патрульдук кызматынын инспектору токтотуп, Максатка иниси Болот экөө шлем кийбей жүргөндүгү үчүн айып салат.

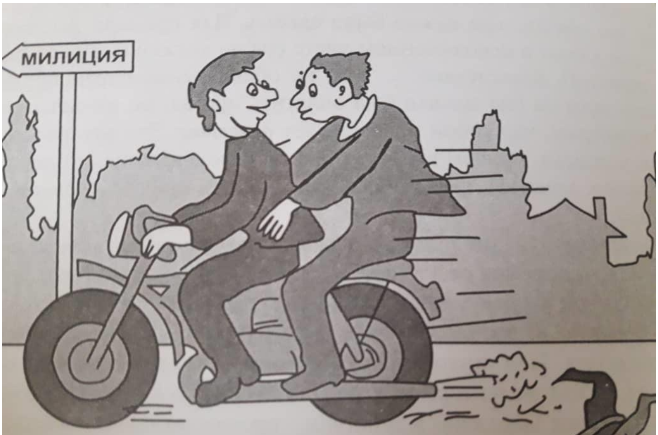

Рисунок 3

Мында көнүл бура турган нерсе, Болот айып төлөбөйт. Эмне үчүн? Анткени жол кыймылынын эрежесине ылайык мотошлем кийип айдоо керек болгон мотоциклди агасы

Максат айдап барткан. Болот да мотоциклде шлемсиз бараткан, бирок ал жүргүнчү катары бараткан, анын коопсуздугу үчүн айдоочу жоопкерчилик тартат, анткени жоопкерчилик Кыргыз Республикасынын укук бузуулар жөнүндө кодекстин 182-берененин 6-бөлүгү боюнча айдоочулардын жана жүргүнчүлөрдүн коопсуздук курларын же мотошлемдерди пайдалануу эрежесин бузгандыгы үчүн айдоочунун жоопкерчилиги каралган. Ошентип, жагдай бирдей, бирок бир гана киши, болгондо да ушул кодексте каралган норманы бузган киши айдоочу Максат жаза тартты, ал 10 эсептик көрсөткүч өлчөмүндөгү айып пул болду (10x100=1000), башкача айтканда 1000 сом.

Маалымат: *эсептик көрсөткүч – бул ар кандай төлөмдөрдүн (социалдык төлөм, компенсация, экономикалык санкция, штраф жана башка экономикалык көрсөткүтөр, эмгек акыны төлөөгө байланышпаган) өлчөмүн аныктоо үчүн КР Министрлер кабинети тарабынан сунушталып, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан мыйзам менен бекитилген нормативдик акчалай корсоткуч. Жогорку Кеңеш тарабынан биринчи январь 2006-жылы эсептик көрсөткүч 100(жуз) сом өлчөмүндө бекитилген.*

Укук бузуунун кийинки белгиси – **күнөөлүүлүк**. Ал сөзсүз күнөөнүн болушун – атайылап же кокустуктан жасаган күнөөнүн болушун карайт. Бул эмне? Адамдын Кылмыш-жаза жана Укук бузуулар кодексттеринде каралган, өзү жасап жаткан жосунга (аракет же аракетсиздик) жана анын укукка каршы кесепеттерине карата психикалык мамилеси күнөө болуп саналат. Ниеттенүү же абайлабоо күнөөнүн формалары болуп эсептелет. Атайылап жасалган күнөө – качан сен жасабаш керек экендигин билсең да, билип туруп күнөө жасайсың (мисалы, көчөнү туура эмес жерден кесип өтөсүң). Кокустан жасалган күнөө – сен эрежелерди бузууну каалабайсың, бирок аны жасайсың

(мисалы, топ ыргытуу менен сен кокустан коңшунун терезесин сындырып аласың). Бул учурда белгилүү өлчөмдө күнөө бар, анткени бөтөн бирөөнүн үйүн көздөй топ ырыгытып жатып, анын терезесине тийип сындырып алышың мүмкүн экендигин ойлонууга тийиш болчусуң. Бир эле жосунда күнөө бар да, жок да болуп калат. Мисалы, эгерде топту он алты жаштагы Болот ыргыткан болсо, анда анын күнөөсү бар, анткени ал эмне жасап жатканын билгенге жашы жеткен. Эгерде топту анын беш жаштагы иниси Азамат ыргытса, анда анын күнөөсү жок, анткени ал али кичинекей, өз аракеттерин башкара алганга, алдын ала көрө билгенге жашы жете элек.

Укук бузуунун акыркы белгиси – **жосундун жазага кириптер кылынышы**. Муну мындай деп түшүнсө болот, эгерде укук бузуп же кылмыш жасасаң ал үчүн жазалоонун келип чыгышы. Кылмыш үчүн жаза, кылмыш жасаганына күнөөлүү деп таанылган адамга карата соттун өкүмү боюнча колдонулуучу жаза-укуктук таасир этүүнүн мажбурлоочу чараларынын бири болуп саналат жана соттолгондун укуктарын жана эркиндигин чектөөнү жана ага карата белгилүү бир милдеттерди жүктөөнү билдирет. Адамды жазалоонун максаты болуп күнөөлүүнү түзөтүү жана ресоциалдаштыруу, жаңы кылмыштарды жасоонун алдын алуу, социалдык адилеттүүлүктү калыбына келтирүү саналат.

Укук бузууларды жасагандыгы үчүн жаза чараларынын төмөнкүдөй түрлөрү колдонулушу мүмкүн (УБК 28-беренеси):

1) эскертүү;
2) коомдук иштер;
3) айып пул;
4) чет өлкөлүк жарандарды чыгарып жиберүү;
5) камак.

Эскертүү (29-берене), эскертүү ыйгарым укуктуу орган тарабынан жазуу жүзүндө чыгарылат жана келечекте буга окшогон укук бузууларга жол бербөө максатын көздөйт. Эскертүү, Укук бузуулар жөнүндөгү кодекстин өзгөчө бөлүгүндө каралган учурларда, зыяндуу кесепеттерге алып келбеген укук бузууларды жасаганда колдонулушу мүмкүн.

Коомдук иштер (30-берене), коомдук иштер укук бузуучунун негизги жумушунан же окуусунан бош болгон убактысында коомдун жана мамлекеттин пайдасына акысыз иштерди аткаруусун түшүндүрөт. Коомдук иштер сот тарабынан 8-ден 40 саатка чейин, ал эми он алтыдан он сегиз жаш куракка чейинки балдарга 4-төн 20 саатка чейинки мөөнөткө дайындалат. Коомдук иштер элүү беш жаштан ашкан аялдарга жана алтымыш жаштан ашкан эркектерге, кош бойлуу аялдарга, үч жашка чейинки балдары бар аялдарга, биринчи же экинчи топтогу майыптуулугу бар, ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга карата колдонулбайт. Түнкү убакта коомдук ишке тартууга тыюу салынат. Укук бузуучуну коомдук ишке тартууда укук бузуучунун ден соолугуна жана өмүрүнө зыян келтирүүчү ууландыруучу, радиоактивдүү жана башка заттар колдонулууга тийиш эмес.

Айып пул (31-берене), айып пул укук бузууну жасоого күнөөлүү жакка сот, ыйгарым укуктуу орган тарабынан салынуучу мамлекеттин кирешесине өндүрүлүүчү акчалай жаза чарасы болуп саналат. Жеке жактарга салынуучу айып пулдун эң аз өлчөмү 10 эсептик көрсөткүчтөн кем боло албайт жана эң көп өлчөмү 200 эсептик көрсөткүчтөн ашпоого тийиш.

Чет өлкөлүк жарандарды укук бузуу жасагандыгы үчүн чыгарып жиберүү (32-берене), чет өлкөлүк жаранды Кыргыз Республикасынын чегинен чыгаруу сот тарабынан

жаза чарасы катары дайындалат. Чет өлкөлүк жаран Кыргыз Республикасынан соттун чечиминде көрсөтүлгөн мөөнөттө чыгып кетүүгө милдеттүү. Эгерде чет өлкөлүк жаранга чыгаруу жөнүндө чечим кабыл алынып, ал соттун чечиминде белгиленген мөөнөттө Кыргыз Республикасынын аймагынан чыгып кетпесе, ал чыгарууну уюштуруу үчүн зарыл болгон мөөнөттө, бирок 30 суткадан ашпаган мөөнөттө адистештирилген борборлорго жайгаштырылууга тийиш, бул тууралуу аталган жакка аны чыгаруу жөнүндө соттун чечимин чыгарууда эскертилет.

Камак (33-берене), камакка алуу балдарга, элүү беш жаш курагынан ашкан аялдарга жана алтымыш жаш курагынан ашкан эркектерге, кош бойлуу аялдарга, үч жаш курагына чейинки баласы бар аялдарга, он алты жаш курагына чейинки баланы жалгыз тарбиялап жаткан жактарга, ошондой эле ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелген биринчи жана экинчи топтогу майыптыгы бар адамдарга карата колдонулушу мүмкүн эмес.

Бир эле адам тарабынан эки же андан ашык укук бузуулар жасалган учурда ар бир укук бузуу үчүн жаза чарасы өзүнчө колдонулат (47-берене).

3. ГЛАВА

КЫЛМЫШ ДЕГЕН ЭМНЕ

Кылмыш – бул кыйла катуу жазага кириптер кылына турган кыйла оор укук бузуу. Мисалы, сөзүбүздүн башында биз Петя менен Болот туш болгон окуя алардын аракетинде башка бир мыйзамды – Кылмыш-жаза кодексин бузууну көргөнбүз, анын 206-беренесинде тоноо деп башка бирөөнүн мүлкүн ачык эле ээлеп алуу аталат деп айтылган. Башкача айтканда, башка бирөөнүн буюмун алууга болбойт, муну бардыгы билишет. Сен бирөөнүн сага тиешелүү эмес буюмун ачык эле алсаң, бул тоноо, мыйзам менен кылмыш жоопкерчилигине кириптер кылына турган укук бузуу.

Жаза катары Кылмыш-жаза кодекси боюнча **коомдук иштер, айып, эркиндигин чектөө, түзөтүү жумуштары, же эркиндигинен ажыратуу түрүндө жазалоо** колдонулат.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 18-беренесинде: “Кылмыш деп кылмыш-жаза мыйзамында каралган коомго коркунуч келтирген, күнөөлүү жана жазалануучу жосун (аракет же аракетсиздик) **таанылат**” **деген кылмыш түшүнүгү берилген.**

Кылмыштар мүнөзүнө жана коомдук коркунучтуулук даражасына жараша коркунучтуулугу аз, анча оор эмес, оор жана өзгөчө оор кылмыштар болуп бөлүнөт (**19-берене. Кылмыштарды классификациялоо**). Кылмыштын оордугу берененин санкциясында көрсөтүлгөн кыйла катаал жазанын жогорку мөөнөтү (өлчөмү) менен аныкталат. **Коркунучтуулугу аз кылмыштарга** эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жаза каралбаган, атайылап жана этиятсыздыктан жасалган кылмыштар кирет. **Анча оор эмес кылмыштарга** мыйзам тарабынан беш жылдан ашпаган мөөнөткө

эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза каралган атайылап жасалган кылмыштар, ошондой эле он жылдан ашык эмес мөөнөткө эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза каралган этиятсыздыктан жасалган кылмыштар кирет. **Оор кылмыштарга** мыйзам тарабынан беш жылдан ашык, бирок он жылдан ашпаган мөөнөткө эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза каралган атайылап жасалган кылмыштар кирет. **Өзгөчө оор кылмыштарга** мыйзам тарабынан он жылдан ашык мөөнөткө эркиндигинен ажыратуу же өмүр бою эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза каралган атайылап жасалган кылмыштар кирет.

Бул биз жогорудагы главада талкуулаганга өтө окшош. Бирок биз бул жерде кылмыштуу укук бузуулардын белгилерин дагы кылдат карайбыз. Дагы бир жолу "оор" деген сөздүн коомдук чоң коркунучу жөнүндө же ал башка ар кандай укук бузууларга караганда көбүрөөк залал (зыян) алып келе тургандыгын тактайбыз.

"Жосун" деген терминди да кеңири карап көрөбүз. Бул термин экинчи главада кезиккен жана укук бузууну, кылмышты аныктоодо келтирилген. Чындыгына келгенде, жосун – бул аракеттин же аракетсиздиктин эле өзү. Башкача айтканда, адам бир нерсени сөзсүз жасоого тийиш же, тескерисинче, жасабай коет. Биз эмне үчүн муну баса көрсөтүп жатабыз? Анткени адамдарда кээ бир учурда жашыруун ойлору, ынанымдары, ал түгүл максаттары болот, буларды коом дайыма эле жактыра бербейт, эгерде адам аларды ишке ашыруу үчүн эч нерсе жасабай койсо, бул үчүн жаза тартпайт, демек, ал кылмыш болуп эсептелбейт. Бул китептин башында келтирилген мисалды эске түшүрөлү: Петя менен Болот балдардан бир нерсени тартып алууну ойлонду деп коелу, бирок аны жасашкан жок, демек, бул кылмыш эмес.

Кылмыш жасаган адамдар кылмыш-жаза мыйзамы боюнча сотко берилип, ал жерде соттолушу же күнөөсү жок болсо акталышы керек. Бирок адегенде тергөө жүргүзүлөт, аны тергөөчү жүргүзөт. Төмөнкү укук коргоо органдарында: прокуратура, ички иштер, улуттук коопсуздук органдарында, жана жаза – аткаруу кызматында тергөө бөлүмдөрү бар.

Рисунок 4

Андан тышкары, **алгачкы текшерүү органдары** бар, алар алгачкы аракеттерди жасашат. Кыргыз Республикасынын Кылмыш- жаза процесстик кодексинин 39-беренесине ылайык алгачкы текшерүү органына төмөнкүлөр кирет: ички иштер органдары, жаза-аткаруу тутумунун органдары жана мекемелери, аскер бөлүктөрүнүн, бирикмелеринин командирлери жана аскердик мекемелердин начальниктери, чек ара бөлүктөрүнүн командирлери, аба кемелеринин командирлери, улуттук коопсуздук органдары, бажы органдары, өзгөчө кырдаалдар кызматынын органдары, алыскы жерлердеги геологиялык чалгындоо партияларынын, экспедициялардын жетекчилери, Кыргыз Республикасынын дипломатиялык өкүлчүлүктөрүнүн жана консулдук

мекемелеринин башчылары. Алгачкы текшерүү органы өз компетенциясынын чектеринде: жасалган же даярдалып жаткан кылмыш жөнүндө арыздарды, билдирүүлөрдү Кылмыштардын бирдиктүү реестрине (КБР) каттоону камсыз кылат, окуянын издерин сактоо чараларын көрөт, кылмыштарды алдын алуу, бөгөт коюу, кылмыш жасаган адамдарды табуу жана издөө үчүн жарандардын конституциялык укуктарын чектебеген ыкчам-издөө иш-чараларын, ошондой эле тергөөчүнүн тапшырмасы боюнча кылмышты ачуу жана далилдерди чогултуу үчүн атайын тергөө аракеттери боюнча ыкчам-издөө иш-чараларын жүзөгө ашырат, өз компетенцияларынын чегинде аракеттенишкен прокурорго жана тергөөчүгө алар талап кылган маалыматтарды жана материалдарды берет, прокурордун жазуу жүзүндөгү көрсөтмөлөрүн жана тапшырмаларын, тергөөчүнүн тапшырмаларын, анын ичинде жабырлануучуларды, күбөлөрдү, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнө катышуучу башка адамдарды коргоо чараларын колдонуу жөнүндө тапшырмаларды аткарат, айдап келүүнү жүзөгө ашырат, соттун жазуу жүзүндөгү тапшырмаларын жана тескемелерин аткарат; бөгөт коюу чарасынын шарттарынын жана тартиптеринин сакталышын контролдоону жүзөгө ашырат. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинде көрсөтүлгөн алгачкы текшерүү органдары жыйналган материалдарды ушул Кодексте аныкталган тергөөгө караштуулугу боюнча тергөөчүгө же прокурорго өткөрүп берүү менен, окуянын изин сактоо боюнча гана кечиктирилгис чараларды көрөт.

Ал эми ар бир жарандын милдети алгачкы текшерүү органдарына жардам көрсөтүү болуп саналат. Муну менен ал коомду, демек, өзүн, өз үй-бүлөсүн кылмыштуу кол салуулардан коргойт.

Бир нече мисаларды карап көрөлү.

1. Таң заардан Болот менен Петя балык уулаганы чыгышат. Капыстан эле эки киши дубалдан жүк оодарып түшүрүшүп, машинасына жүктөп жөнөп кетишет. Болот болду-болбоду ушулар уурулар болуш керек, милицияга билдирүү керек деген ойго келет. Ага Петя телефонубуз жок, анын үстүнө балык көп кармалчу учурду өткөрүп жиберебиз деп каршы болот. Кечинде, алар балыктан келгенде, Петянын апасы көзү жашка толуп, уурулар квартирасынан буюмдарды уурдап кетишкендигин айтат. Төмөнкү кабатта жашаган коңшу аял милиция кызматкерине эртең менен эки киши подъездге кирип, жарым сааттан кийин чыгышкандыгын, алар саргыч-кызгылт “Москвичке” түшүп кетишкендигин, номерин эстей албай калбагандыгын айтат. Милиционерлердин бири жаны кейип: “Ушуну менен бул “Москвич” катышкан экинчи уурулук”, – деп айтат. Аны кунт коюп угуп турган Болот ойлоно калып, “Байке, биринчиси кайда болду эле”, – деп сурайт. Милиционер уурулук болгон жердин дарегин айтканда, Петя менен Болот эртең менен алар дал ошол ууруларды көргөнүн түшүнүшөт. Алар кайра кайтып келип, бул туурасында милицияга билдиришпегендигине абдан өкүнүшөт. Петя компьютери уурдалганына ичи өтө ачышат. Болот эртең менен ошол “Москвичти” көргөнүн, анын номерин эстеп калганын айтат. Милиционер Болотту жакшылап сурап, маалыматты милициянын нөөмөт бөлүмүнө жиберет. Бир нече сааттан кийин уурулар кармалат, бирок Петянын компьютерин сатканга үлгүрүшүптүр. Жаны ачыган Петя: “Эх, Болот, эмнеге айтканыңдан кайтпай туруп албадың экен”, – деп ызаланат.

2. Дагы бир жолу достор бир машина жөө адамды уруп, токтобой кетип калганын көрүшөт. Петя жүгүрүп баратып: “Болот! Бол батыраак “тез жардамды” чакыр, милицияга

телефон чал, машинанын номерин билдир, мен тигил жабырлануучуга жардам берейин”, – дейт. Бул жолу достор эң туура аракеттенишкен жана анын аркасында тиги киши аман калып, изин суутпай милиция кызматкерлери тарабынан ыкчам көрүлгөн чаралардын негизинде кылмышкер өз убагында кармалды.

Мына эми, досум, шектүү адамдар жана алардын аракеттери жөнүндө дайыма милицияга билдирип, ошондой эле кылмыштын же кырсык окуясынын курмандыгы болгондорго жардам берүү керек экендигин түшүндүң деген ойдомун. Эң башкысы – өзүнөр да укук бузбашыңар, болгондо да кылмыш жасабашыңар керек. Алардын залалдары жөнүндө ушул китептин кийинки главасынан билесиң.

4. ГЛАВА

БАЛДАРДЫН ЖООПКЕРЧИЛИГИ

Ар кандай кодекстердин нормаларын бузуу – бул белгилүү жоопкерчиликке кириптер кыла турган укук бузуулар, бирок андай жоопкерчилик балдар үчүн Укук бузуулар, Кылмыш-жаза кодекстеринде каралган. Балдардын жоопкерчилигин кароодон мурун адегенде бала(балдар) терминин так түшүнүп алалы. Кылмыш-жаза кодексинин биринчи тиркемесинин 9-пункутунда ал термин төмөнкүчө аныкталган: Бала (балдар) – курагы он сегиз жаш куракка толо элек адам (адамдар).

Жоопкерчилик деген эмне жана аталган кодекстерде ал кандай берилгенин карап көрөлү.

Жоопкерчилик деп кыскача айтсак ал укукка каршы жасалган жосун үчүн адамдын жазага тартылуу жөндөмдүүлүгү жана анын терс залалдарына дуушар болуусу.

Кылмыш-жаза кодексинде балдар кылмыш жасагандыгы үчүн аларды жоопкерчиликке тартуу каралган. Бул кодекстин 60-беренесинин 3 бөлүгү боюнча бир кылмыш үчүн негизги бир гана жаза дайындалат. Дагы бир айта кетүүчү жагдай, эгерде кылмыш жасалган күнү сен он жетиде болуп, ал эми кийинки күнү он сегизге толсоң, анда сенин кылмыш-жаза жоопкерчилигиң жашы жетпеген баланын жоопкерчилиги менен каралат. Анткени, кылмыш жасаган убакта сен он сегиз жашка толо элек болчусуң.

Кылмыш-жаза кодексинин 96-беренесинин 2-бөлүгү боюнча кылмыш жасаган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки балага жаза дайындалышы же болбосо тарбиялык мүнөздөгү мажбурлоочу чаралар колдонулушу же болбосо **пробациялык көзөмөл** белгилениши мүмкүн.

Маалымат:

Пробациялык көзөмөл – сот тарабынан соттолгондорго жүктөлгөн көзөмөлдүк талаптардын жана пробациялык милдеттердин аткарылышын контролдоону мыйзамдарга ылайык жүзөгө ашыруу боюнча пробация органынын иши.

Пробация органы – коомдон обочолотуу менен байланышпаган кылмыштык жазалардын жана кылмыш-жаза укуктук таасир көрсөтүүнүн мажбурлоо чараларынын аткарылышын, социалдык-укуктук иш-милдеттерин аткаруу менен жазасын аткаруу кийинкиге калтырылган, түзөтүү мекемелеринен шарттуу түрдө мөөнөтүнөн мурда бошотулган адамдарды көзөмөлдөөнү жүзөгө ашыруучу ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган;

Пробация – бул инсанды соцалдык изилдөөгө негизделген жана пробациянын кардарларын түзөөгө, алардын укук бузууларды жасоосунун алдын алууга, аларга социалдык комок көрсөтүүгө жана аларга карата кайра социалдаштыруу боюнча чараларды көрүүгө багытталган жеке социалдык-укуктук программаларга алардын ыктыярдуу катышуусунда аларга карата мамлекеттик мажбурлоо, коомдук таасир этүү чараларынын комплексин колдонуучу мамлекеттик социалдык-укуктук институту.

Эгерде кыскача айтсак, пробация – бул шарттуу жазалоонун бир түрү (түрмөгө жибербей) жана соттолгонго сыноо мөөнөтү сот тарабынан белгиленгенде, ошол мөөнөттүн ичинде соттолгондун үстүнөн пробация милдеттерин аткаргандыгы жөнүндө пробация кызматкерлери тарабынан жүргүзүлгөн көзөмөл иши.

Маалымат: *Кыргыз Республикасынын "Пробация жөнүндө" мыйзамы күчүнө киргенде пробация кызматы түзүлгөн. Андан кийин 2020-жылдын 1-январынан тартып пробация кызматы Юстиция министирлигинин карамагына*

өткөн жана ошодон бери пробация департаменти деп аталат.

Балдарга карата пробация ***(ювеналдык пробация)*** *алардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын камсыз кылуу, алардын кайталап укук бузууну жасоосун болтурбай коюу, психологиялык-педагогикалык процесстин натыйжалуулугун камсыз кылуу, ошондой эле аларды кайра социалдаштыруу жана коомго кайра интеграциялоо максатында жүзөгө ашырылат (КР "Пробация жөнүндө" мыйзамынын 35-беренеси).*

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 17-главасында балдардын кылмыш-жаза жоопкерчилигинин өзгөчөлүктөрү каралган.

Кылмыш-жаза кодексинин 97-беренесинде кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн тутумунан алыстатуу чараларын колдонууга байланыштуу он алты жаштан он сегиз жашка чейинки баланы кылмыш-жаза жоопкерчилигинен бошотуу каралган. Бул берене боюнча биринчи жолу коркунучтуулугу аз жана (же) анча оор эмес кылмыш жасаган, мурда соттуулугу болбогон, кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн тутумунан алыстатуу программасына катышпаган жана кылмыш жасагандыгын мойнуна алган он алты жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала, тергөөчү тарабынан он алты жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы баланын туура өнүгүүсүнө жана кайра социалдашуусуна көмөктөшүүгө жана кайтадан кылмыш жасоосуна бөгөт коюуга багытталган, тизмеси Кылмыш-жаза процессуалдык кодексине ылайык келишимде белгиленген, сотко чейинки өндүрүштүн алкагында кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн тутумунан алыстатуу чараларын колдонуу менен кылмыш-жаза жоопкерчилигинен бошотулат.

Эгерде он алты жаштан он сегиз жашка чейинки бала атайылап кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн тутумунан алыстатуу чараларын аткарбаган учурда, тергөөчү колдонулган чараларды өзгөртүүгө, келишимди колдонуу мөөнөтүн узартууга же кылмыш-жаза сот өндүрүшүнөн тутумунан алыстатуу жөнүндө чечимди жокко чыгарууга укуктуу.

Кылмыш-жаза кодексинин 98-беренесине ылайык биринчи жолу коркунучтуулугу аз жана (же) анча оор эмес кылмыш жасаган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала, эгерде аны тарбиялоо мүнөзүндөгү мажбурлоо чараларын колдонуу жолу менен оңдоого болот деп таанылса, сот тарабынан жазадан бошотулары каралган.

Ал эми Кылмыш-жаза кодексинин 99-беренеси боюнча сот тарабынан төмөнкүдөй тарбиялык мүнөзүндөгү мажбурлоо чаралары дайындалышы мүмкүн:

1) эскертүү менен көзөмөлдөөгө өткөрүп берүү;

2) эскертүү менен жүрүм-турумун чектөө.

Он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы балага ушул берененин 1-бөлүгүнүн 1 жана 2-пункттарында каралган тарбиялык мүнөзүндөгү эки мажбурлоо чарасы бир мезгилде дайындалышы мүмкүн. Ушул берененин 1-бөлүгүндө каралган тарбиялык мүнөзүндөгү мажбурлоо чараларын колдонуу мөөнөтү алты айдан тартып үч жылга чейинки убакытка белгиленет.

Эгерде он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала тарбиялык мүнөзүндөгү мажбурлоо чараларында каралган шартты эки же андан көп жолу бузса, анда сот ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын сунушу боюнча мындай чараны тарбиялык мүнөзүндөгү катуураак мажбурлоо чарасына алмаштырат же жаза колдонуу тууралуу маселени чечет.

Кылмыш-жаза кодексинин 100-беренесинде эскертүү менен көзөмөлдөөгө өткөрүп берүү он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки куррактагы баланын жүрүм-турумун көзөмөлдөө боюнча милдеттерди ата-энеге же аларды алмаштырган адамдарга же ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга жүктөө каралган.

Он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала, эгерде көзөмөлдөө мезгилинде бузууларды жасаган болсо, ага карата тарбиялык мүнөзүндөгү катуураак мажбурлоо чарасы колдонула тургандыгы жөнүндө эскертилет.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 101-беренесинде эскертүү менен жүрүм-турумун чектөө каралган.

Он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы балага төмөнкүлөргө тыюу салынышы мүмкүн:

1) белгилүү бир жерлерге барууга;

2) белгиленген убакыт ичинде турак жайдан кетүүгө;

3) белгилүү бир адамдар менен баарлашууга;

4) эс алуунун белгилүү бир формаларын пайдаланууга.

Он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки балага төмөнкүлөр тапшырылышы мүмкүн:

1) билим берүү мекемесинде окуусун улантууга;

2) сот тарабынан белгиленген мөөнөттө ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын жардамы менен жумушка орношууга.

Ушул беренеде каралган тыюу салуулардан жана милдеттерден тышкары сот өзүнүн каалосу боюнча он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы баланын жүрүм-турумун башкача түрдө чектей алат.

Он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы балага, эгерде белгиленген тыюу салууларды жана милдеттерди аткарбаса, ага карата тарбиялык мүнөзүндөгү

катуураак мажбурлоо чарасы же кылмыш жазасы колдонулары тууралуу алдын ала эскертилет.

Соттолгон адам үчүн сот тарабынан белгиленген эскертүү менен жүрүм-турумун чектөө түрүндөгү тарбиялык мүнөздөгү мажбурлоо чарасынын мөөнөтүнүн жарымы бүткөндө, кылмыш-жаза-укуктук таасир этүү чарасынын шарттарын ак ниеттүүлүк менен аткарган учурда, оңдолгондугу жана кайра социалдаштыруунун оң натыйжаларына жетишкенде, кылмыш аркылуу келтирилген зыяндын ордун толук толтурганда, пробация органы эскертүү менен жүрүм-турумун чектөө мажбурлоо чараларын жокко чыгаруу жөнүндө сотко сунуш жиберүүгө укуктуу.

Балага жаза дайындоодо каралган жагдайлардан тышкары, анын жашоо жана тарбия шарттары, психикалык өнүгүшүнүн деңгээли, инсандык башка өзгөчөлүктөрү, ошондой эле ага курагы боюнча жашы улуулардын таасири эске алынат. Жеңилдетүүчү жагдай катары баланын курагы жоопкерчиликти жеңилдетүүчү жана оордотуучу башка жагдайлар менен бирге чогуу эске алынат (К-ЖК 102-беренеси).

Сот жазаны кылмыш жасагандыгы үчүн жоопкерчилик каралуучу Кылмыш-жаза кодексинин өзгөчө бөлүгүнүн тиешелүү беренесинде белгиленген чектерде, ушул эле кодекстин жалпы бөлүгүнүн жоболорун сактоо менен дайындайт.

Жазаны дайындоодо сот жазанын алдын алуучу максаттарын эске алуу менен күнөөнүн даражасы жана жосун тарабынан келтирилген залалдын даражасына шайкеш келүүсүн эске алуусу зарыл.

Жазанын жеңилирээк түрү жазанын максатына жетүүнү камсыз кылбаган учурда гана Кылмыш-жаза кодексинин

60-беренесинде каралган жазанын оор түрү дайындалышы мүмкүн.

Эгерде кылмыш жоопкерчилигине тартылган адамга Кылмыш-жаза кодексинин өзгөчө бөлүгүнүн беренесинде (беренесинин бөлүгүндө) кылмыштын курамы катары жеңилдетүүчү же оордотуучу жагдайлар каралса, анда ошол эле жагдайлар жазаны дайындоодо көңүлгө алынбайт (К-ЖК 72-беренеси).

Сот жазаны дайындоодо жазаны жеңилдетүүчү (73-берене) жана жазаны оордотуучу (74-берене) жагдайларды эске алат.

Жазаны дайындоодо жазаны **жеңилдетүүчү жагдайлар** болуп төмөнкүлөр таанылат:

1) чын дилинен өкүнүү же кылмышты ачууга көмөк көрсөтүү;

2) келтирилген зыяндын ордун ыктыярдуу түрдө толтуруу же залалды жоюу;

3) жеке, үй-бүлөлүк, материалдык же башка оор жагдайлардын айынан кылмыш жасоо;

4) кызматтык же башка көз карандылыктан улам кылмыш жасоо;

5) он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы баланын кылмыш жасашы;

6) кош бойлуу абалдагы аялдын кылмыш жасашы.

Сот жазаны дайындоодо жогоруда көрсөтүлбөгөн башка жагдайларды да жеңилдетүүчү жагдай деп таанышы мүмкүн.

Жазаны дайындоодо жазаны **оордотуучу жагдайлар** болуп төмөнкүлөр таанылат:

1) адамдардын тобу, алдын ала бүтүм боюнча адамдардын тобу, уюшкан топ же кылмыштуу коомдоштук тарабынан кылмыш жасоо;

2) кылмышты расалык, этностук, улуттук, диний же аймактар аралык касташуунун (чыр-чатактын) айынан жасоо;

3) кылмыш аркылуу оор залал келтирүү;

4) балага, майыпка, карыган адамга же алсыз абалдагы адамга карата кылмыш жасоо;

5) кош бойлуу аялга карата кылмыш жасоосу;

6) күнөөлүү адамга материалдык же кызматтык көз каранды болгон адамга карата кылмыш жасоо;

7) өзгөчө мыкаачылык менен кылмыш жасоо;

8) өзгөчө кырдаал же согуштук абал, же коомдук кырсыктын шарттарында кылмыш жасоо;

9) жалпыга коркунуч келтирген ыкма менен кылмыш жасоо;

10) башка кылмышты жашырууга же аны жеңилдетүүгө көмөктөшүү максатында кылмыш жасоо;

11) мас абалындагы адам тарабынан кылмыш жасоо.

Сот кылмыштын мүнөзүнө жараша бул жагдайды жазаны оордотуучу жагдай катары таанибай коюуга укуктуу. Сот жазаны дайындоодо ушул беренеде каралбаган жагдайларды оордотуучу деп тааный албайт.

Кылмыш-жаза кодексинде оордотуучу жана жеңилдетүүчү жагдайлар ушундай чечмеленет. Балдарга карата мыйзамдын гумандуу мамилеси кылмыш жасай берүүгө болот дегенди түшүндүрбөй тургандыгы сага маалым болду деп ойлойм.

Эми жагдайды оорлотуучу мисалдарды карап көрөлү. Бул биз жогоруда келтирген Петя менен Болоттун жаш балдарды тоногондугун эске салалы.

Биринчиден, тоноонун өзү эле – оор кылмыш. Экинчиден, бул мисалда төмөнкүдөй оорлотуучу жагдайлар да бар:

- кылмыш жаш балдарга карата жасалган;
- кылмыш жекече пайдасын көздөө менен экөө сүйлөшүп жасашкан;
- **кылмыш бир нече жолу жасалган, анткени Петя мындай иштерди мурда деле жасап жүргөндүгүн айткан.**

Тоногондордун өздөрүнүн жашы жетпегендиги жеңилдетүүчү жагдай болгон.

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 103-беренеси боюнча кылмыш жасаган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы балдарга жазалардын төмөнкүдөй түрлөрү гана дайындалышы мүмкүн:

1) коомдук иштер;

2) айып;

3) эркиндигин чектөө;

4) түзөтүү жумуштары;

5) эркиндигинен ажыратуу.

Эгерде пробациялык көзөмөл дайындалган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы соттолгон бала, пробациялык мөөнөттүн ичинде өзгөчө оор болуп саналбаган жаңы кылмыш жасаса, сот иштин жагдайын жана күнөөлүүнүн ким экендигин эске алуу менен пробациялык мөөнөттү колдонуу жөнүндө чечимди кайрадан кабыл ала алат, жаңы пробациялык көзөмөлдү белгилей жана ушул Кодекстин 83-беренесинде каралган пробациялык милдеттерди аткарууну соттолгон адамга жүктөйт.

Сот пробациялык көзөмөл белгиленген соттолгонго карата төмөнкүдөй көзөмөл талаптарын аткарууну жүктөйт:

1) соттун өкүмү мыйзамдуу күчүнө кирген учурдан тартып он күндүн ичинде жашаган жери боюнча пробация органына келүү;

2) өлкөнүн чегинен чыкпоо;

3) пробация органына жашаган жери, иши же окуусу жөнүндө, ошондой эле алар өзгөргөндүгү тууралуу кабарлоо;

4) каттоо жана профилактикалык маектешүүгө катышуу үчүн айына эки жолу пробация органдарына келүү.

Пробациялык көзөмөл чараларын колдонуу менен адамды эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза өтөөдөн

бошоткон учурда, сот төмөнкүдөй **милдеттердин** бирин же андан көбүн соттолгон адамга жүктөйт:

1) соттун өкүмү чыгарылганга чейин алдын ала макулдук берилген учурда алкоголизмден, баңгиликтен, токсикоманиядан же башка адамдардын ден соолугуна коркунуч келтирген оорудан дарылануу курсунан өтүү;

2) психикалык активдүү заттарды колдонбоо;

3) белгилүү бир адамдар менен байланышпоо;

4) кылмыштын натыйжасында жабырлануучуга келтирилген зыяндын ордун сот аныктаган мөөнөттө толтуруу;

5) белгилүү бир жерлерге барбоо;

6) сот аныктаган убакытта жашаган жеринде болуу;

7) сот белгилеген мөөнөттө ишке орношуу же окууга өтүү;

8) пробация органы тарабынан дайындалган кайра социалдаштыруу программаларына катышуу;

9) багуусунда турган адамдарды багуу боюнча милдеттерин жүзөгө ашыруу;

10) пробация органынын талабы боюнча сот тарабынан жүктөлгөн милдеттерди аткаргандыгы жөнүндө кабарлоо.

Сот өз каалоосу боюнча соттолгон адамга түзөтүүгө түрткү берүүчү башка пробациялык милдеттерди аткарууну да жүктөй алат.

Пробация көзөмөлү пробация органы тарабынан жүзөгө ашырылат.

Пробациялык мөөнөттүн ичинде сот пробация органынын сунушу боюнча соттолгон адамга мурда белгиленген пробациялык милдеттерди толук же жарым-жартылай алып салышы же болбосо толукташы мүмкүн. Соттолгон адамдын өтүнүчү боюнча сот ушул берененин 2-бөлүгүнүн 3, 5 жана 6-пункттарында каралган пробациялык милдеттерди толук же жарым-жартылай алып сала алат.

Балдарга дайындалуучу коомдук иштер (104-берене)

Коомдук иштер жыйырма сааттан жүз жыйырма саатка чейинки мөөнөткө дайындалат, баланын дене боюнун мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен жумуштарды аткарууну билдирет жана ал аны окуудан же негизги ишинен бош убакта аткарат. Жазанын мындай түрүн он төрт жаштан он алты жашка чейинки балдардын аткаруусунун узактыгы бир күндө эки сааттан, ал эми он алтыдан он сегиз жашка чейинки балдарга бир күндө – үч сааттан ашпоого тийиш.

Балага дайындалуучу айып (105-берене)

Айып он алты жашка толгон балдарга карата колдонулат. Айып соттолгон баланын өз алдынча эмгек акысы же өндүрүп алууга айландырыла турган мүлкү болгондо дайындалат.

Айып 50-дөн 1400-гө чейинки эсептик көрсөткүч өлчөмүндө белгиленет.

Балага дайындалуучу эркиндигин чектөө (106-берене)

Коркунучтуулугу аз же анча чоң эмес кылмыш жасаган он төрт жаштан он алты жашка чейинки балдарга эки айдан алты айга чейинки мөөнөткө, он алты жаштан он сегиз жашка чейинки курактагыларга – алты айдан бир жылга чейинки мөөнөткө эркиндигин чектөө дайындалат.

Түзөтүү жумуштары (107-берене)

Түзөтүү жумуштары он алты жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы ишке орношкон балдарга иштеген жеринде бир айдан бир жылга чейин дайындалат.

Түзөтүү жумуштарына соттолгон баланын эмгек акысынан, соттун өкүмүндө 5-тен 10 пайызга чейинки чектерде белгиленген өлчөмдө мамлекеттин кирешесине чегерүү жүргүзүлөт.

Балага дайындалуучу эркиндигинен ажыратуу (108-берене)

Кылмыш жасаган учурга карата он сегиз жаш куракка толо элек балдарга эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жаза

алты айдан он жылга чейинки мөөнөткө дайындалышы мүмкүн.

Он сегиз жашка чейинки куракта кылмыш жасаган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки балага эркиндигинен ажыратуу мөөнөтү төмөндөгүдөй белгиленет:

1) анча оор эмес кылмыш үчүн – эки жылга чейин;

2) оор кылмыш үчүн – эки жылдан беш жылга чейин;

3) өзгөчө оор кылмыш үчүн – беш жылдан он жылга чейин.

Кылмыштардын же өкүмдөрдүн жыйындысы боюнча жаза дайындоодо эркиндигинен ажыратуунун максималдуу мөөнөтү он жылдан ашпоого тийиш.

Эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жаза он алты жашка чейинки куракта биринчи жолу анча оор эмес кылмыш жасаган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы соттолгон балага дайындалбайт.

Өкүм чыгарылган учурда он сегиз жашка чыга элек адамга эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жазаны өтөө жалпы же күчөтүлгөн режимдеги тарбиялык абактарда дайындалат.

Тарбиялык абактарда жаза өтөө төмөнкүлөргө дайындалат:

1) биринчи жолу эркиндигинен ажыратууга соттолгон эркек балага, кыз балага, ошондой эле пробациялык көзөмөл жокко чыгарылып, эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жаза дайындалган балдарга – жалпы режимдеги тарбиялык абактарда;

2) эркиндигинен ажыратуу түрүндө жазасын мурда өтөгөн эркек балага – күчөтүлгөн режимдеги тарбиялык абактарда.

Жасалган кылмыштын мүнөзүнө жана коомдук коркунучтуулук даражасына, күнөөкөрдүн ким экендигине жана иштин башка жагдайларына жараша, сот кабыл алынган чечимдин жүйөлөрүн көрсөтүү менен соттолгон

эркек балдарга эркиндигинен ажыратууну жалпы тартиптеги тарбиялык абактарда өтөөнү дайындашы мүмкүн.

Он төрт жаштан он алты жашка чейинки курактагы балага оор же өзгөчө оор кылмыш жасагандыгы үчүн эркиндигинен ажыратуу түрүндө жаза дайындалганда, Кылмыш-жаза кодексинин өзгөчө бөлүгүнүн тийиштүү беренесинде каралган жазанын төмөнкү чеги жарымына кыскартылат.

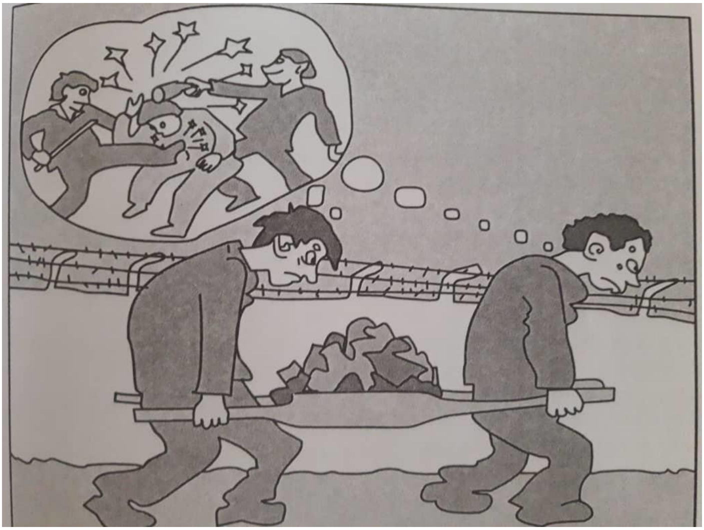

Рисунок 5

Соттун өкүмү күчүнө киргенден кийин он сегиз жашка чыга элек адамга эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жазаны өтөө Жаза-аткаруу кызатынын мекемелеринде жүргүзүлөт. Эркиндигинен ажыратуудан камакка алуу камакка алынган камералык типтеги өтө изоляцияланган бөлмөлөрдө (тергөө жүргүзүлгөн учурда) кармалгандыгы, ал эми эркиндигинен ажыратуу түзөтүү колонияларында кармалгандыгы менен айырмаланат, ал жерде эркиндик бөлмө менен эмес, колониянын дайым куралдуу кайтаруудагы аймагы менен

чектелет же, башкача сөз менен айтканда, колониянын ичинде ачык асман алдында жүрүүгө болот. Ал жерден соттолгон балага сабак окуу, ар түрдүү кесиптерди үйрөнүү (токарь, электр ширетүүчү, жыгач уста ж. б.), спорттук, массалык маданият иштерине катышуу жана түзөтүү колониясынын планы боюнча ар жумуштарды аткаруу жүктөлөт.

Балага карата пробациялык көзөмөлдү колдонуу менен жазадан бошотуу (109-берене)

Эгерде сот анча оор эмес жана (же) оор кылмыштар үчүн жаза дайындоодо күнөөлүүнүн ким экендигин, ошондой эле иштин башка жагдайларын эске алып, он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы соттолгон баланы Кылмыш-жаза кодексинин 83-беренесинде каралган пробациялык милдеттерди жүктөө менен жаза өтөөсүз эле оңдоо мүмкүн экендиги жөнүндө тыянакка келсе, анда ал пробациялык көзөмөлдү колдонуу менен аны жаза өтөөдөн бошотуу жөнүндө чечим кабыл ала алат.

Пробациялык мөөнөттүн ичинде сот Кылмыш-жаза кодексинин 83-беренесинде аныкталган тартипте он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы соттолгон бала үчүн мурда белгиленген пробациялык милдеттерди толугу менен же жарым-жартылай жокко чыгара же болбосо толуктай алат.

Пробациялык көзөмөл алты айдан бир жылга чейинки мөөнөткө белгиленет.

Пробациянын укуктук натыйжалары (110-берене)

Пробациялык мөөнөтү аяктаганда, өзүнө жүктөлгөн пробациялык милдеттерди аткарган жана жаңы кылмыш жасабаган он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы соттолгон бала жазаны өтөгөн болуп эсептелет.

Эгерде соттолгон он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала өзүнө жүктөлгөн пробациялык

милдеттерди жүйөсүз себептер менен бузса, анда пробация органынын сунушу боюнча сот пробациялык көзөмөлдү жокко чыгарат жана аны дайындалган жазаны өтөө үчүн жөнөтөт.

Соттолгон он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала пробациялык мөөнөттүн ичинде жаңы кылмыш жасаган учурда, сот пробациялык көзөмөлдү жокко чыгарат жана ага ушул Кодекстин 78-беренесине (Өкүмдөрдүн жыйындысы боюнча жаза дайындоо) ылайык жаза дайындайт.

Эгерде пробациялык көзөмөлдүн мөөнөтүнүн жарымы өткөнгө чейин он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы соттолгон бала пробациялык көзөмөлдүн шарттарын ак ниеттүүлүк менен аткарса, оңолуу жана кайра социалдаштыруунун оң натыйжаларына жетишсе, кылмыш аркылуу келтирилген зыяндын ордун толугу менен толтурса, сот пробация органынын сунушу боюнча пробациялык көзөмөлдү жокко чыгаруу жөнүндө чечим чыгара алат. Мында белгиленген пробациялык мөөнөттүн жарымынан кем эмеси өткөндөн кийин пробациялык көзөмөл жокко чыгарылышы мүмкүн.

Эскирүү мөөнөттөрү өткөндүгүнө байланыштуу кылмыш-жаза жоопкерчилигинен жана жаза өтөөдөн бошотуу (111-берене)

Кылмыш-жаза кодексинин 58 (Кылмыш куугунтук-тоонун эскирүү мөөнөттөрү өткөндүгүнө байланыштуу кылмыш-жаза жоопкерчилигинен бошотуу) жана 92 (Айыптоо өкүмүн аткаруунун эскириши) – беренелеринде каралган эскирүү мөөнөттөрү он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы балдарды кылмыш-жаза жоопкерчилигинен же жаза өтөөдөн бошотууда жарымына кыскартылат.

Жаза өтөөдөн шарттуу мөөнөтүнөн мурда бошотуу (112-берене)

Он сегиз жашка чейинки куракта жасаган кылмышы үчүн эркиндигинен ажыратууга соттолгон адамдарга Кылмыш-жаза кодексинин 88-беренесинин 2, 4-бөлүктөрүндө (Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотуу) жана 90-беренесинде (Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотууда сыноо мөөнөтүн дайындоо) каралган шарттарда жана тартипте жаза өтөөдөн шарттуу мөөнөтүнөн мурда бошотуу колдонулушу мүмкүн.

Жаза өтөөдөн шарттуу мөөнөтүнөн мурда бошотуу он төрт жаштан он сегиз жашка чейинки курактагы бала иш жүзүндө төмөнкүлөрдү өтөгөндөн кийин колдонулат:

1) анча оор эмес кылмыш үчүн дайындалган жаза мөөнөтүнүн кеминде төрттөн бирин;

2) оор кылмыш үчүн дайындалган жаза мөөнөтүнүн кеминде үчтөн бирин;

3) өзгөчө оор кылмыш үчүн дайындалган жаза мөөнөтүнүн кеминде жарымын.

Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотуу (88-берене)

Соттолгонго карата мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотуу төмөндө саналып өткөн шарттардын бардык жыйындысында колдонулат:

1) түзөтүүнүн жана кайра социалдаштыруунун оң натыйжасына жетишкенде;

2) кылмыш аркылуу келтирилген зыяндын жарымынан кем эмесинин ордун толтурганда;

3) жоюлбаган тартиптик жаза чарасы болбогондо;

4) жазаны өтөө мезгилинде эмгекке жана окууга ак ниетинен мамиле кылганга;

5) эгерде алкоголго, баңгиликке, психотроптук же уулуу затка көз карандылыгы бар болсо, алардан арылууга дарылануу курсунан өткөндө.

Жазадан шарттуу-мөөнөтүнөн мурда бошотуу соттолгон адам жазасын өтөп жаткан жери боюнча анын өзүнүн жеке арызынын, же болбосо жаза аткаруу мекемесинин администрациясынын сунушу боюнча сот тарабынан колдонулат.

Жазадан мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотуу соттолгон иш жүзүндө төмөнкүлөрдү өтөгөндөн кийин колдонулат:

1) анча оор эмес кылмышты жасагандыгы үчүн дайындалган жазанын кеминде үчтөн эки мөөнөтүн;

2) оор же өзгөчө оор кылмышты жасагандыгы үчүн, ошондой эле мурда шарттуу-мөөнөтүнөн мурда бошотулган адамга, эгерде аны шарттуу-мөөнөтүнөн мурда бошотуу жокко чыгарылса, дайындалган жазанын төрттөн үч кем эмес мөөнөтүн;

3) медиациянын алкагында жабырлануучу тарап менен бүтүмгө жетишсе – анча оор эмес кылмыш жасагандыгы үчүн белгиленген жаза мөөнөтүнүн жарымынан кем эмес;

4) ушул Кодекстин 89-беренесинде каралган чектөөлөрдү кошпогондо, өмүр бою эркиндигинен ажыратуу түрүндөгү жазалоодо жыйырма беш жылдан кем эмес.

Маалымат: ***КР Медиация жөнүндө мыйзамда (****2017-жылдын 28-июлу № 161)* ***пайдаланылуучу негизги түшүнүктөр****:*

Медиация *– талашкан тараптардын өз ара алгылыктуу макулдашуусуна жетишүү максатында алардын кызыкчылыктарын макулдашуу жолу менен медиатордун (медиаторлордун) көмөк көрсөтүүсүндө талашты жөнгө салуу жол-жобосу;*

Медиатор *– ушул Мыйзамдын талаптарына жооп берүүчү, медиацияны жүргүзүүдө тараптарга жардам көрсөтүүчү көз карандысыз жеке жак;*

***Медиация тараптары** – талашты медиация аркылуу жөнгө салууга макулдугун билдирген жеке жактар жана (же) юридикалык жактар.*

Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотууну колдонбоо (89-берене).

Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотуу төмөнкү соттолгон адамга колдонулбайт:

1) баланын өмүрүнө же баланын жыныстык кол тийбестигине кол салууну жасагандыгы үчүн эркиндигинен ажыратылганга;

2) кыйноолор үчүн;

3) тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштары, ошондой эле аскер кылмыштары үчүн;

4) уюшкан топтун же кылмыштуу коомдоштуктун курамында кылмыш жасагандыгы үчүн;

5) террордук актыны жасагандыгы же экстремисттик уюм түзгөндүгү үчүн;

6) коомдук коопсуздукка, конституциялык түзүлүштүн негиздерине жана мамлекеттин коопсуздугуна каршы кылмыштар үчүн.

Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотууда сыноо мөөнөтүн дайындоо (90-берене)

Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотуу колдонулган учурда сыноо мөөнөтү сот актысы күчүнө кирген учурдан тартып башталат.

Жазаны өтөөдөн мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотулган адамга сот жазанын өтөлө элек бөлүгүнүн чегинде, бирок үч жылдан ашпаган сыноо мөөнөтүн дайындайт.

Сот мөөнөтүнөн мурда шарттуу бошотулгандарга сыноо мөөнөтү мезгилинде пробация органы тарабынан ишке ашырылуучу көзөмөлдү белгилөө жөнүндө токтом чыгарат.

Соттолгонго көзөмөл белгиленгенде, сот ага сыноо мөөнөтү мезгилине көзөмөл талаптарды жүктөйт, ошондой

эле ушул Кодекстин **83-беренесинде** каралган милдеттерди жүктөй алат.

Эгерде соттолгон сыноо мөөнөтү ичинде өзүнө жүктөлгөн көзөмөл талаптарды жана милдеттерди сактабаса, анда сот пробация органынын сунушунун негизинде соттолгон адамды дайындалган жазаны жокко чыгарып жана өтөөгө жөнөтүү жөнүндө токтом чыгара алат.

Соттолгон адам сыноо мөөнөтүнүн ичинде жаңы кылмыш жасаган учурда сот ушул Кодекстин **78-беренесине** ылайык өкүмдөрдүн жыйындысы боюнча ага жаза дайындайт.

Соттолгон балдардын соттуулугун жоюу (113-берене)

Он сегиз жашка толгонго чейин кылмыш жасаган адамдар үчүн ушул Кодекстин **95-беренесинде** каралган соттуулугун жоюу мөөнөттөрү жарымына кыскартылат.

Соттуулук жана аны жоюу (95-берене)

Анча оор эмес, оор жана өзгөчө оор кылмыш жасагандыгы үчүн соттолгон адам соттун айыптоо өкүмү мыйзамдуу күчүнө кирген күндөн тартып жоюлган учурга чейин соттолгон болуп эсептелет.

Коркунучтуулугу аз кылмыштарды жасагандыгы үчүн соттолгон адам өкүм аткарылган учурдан баштап соттуулугу жок деп таанылат.

Пробациялык көзөмөлдү колдонуу менен жаза дайындалган учурда пробациялык көзөмөл бүткөн күнү соттуулугу жоюлат.

Кылмыш кылган адам жаза мөөнөтүн өтөп бүткөндөн кийин же жазаны аткаргандан кийин төмөнкү мөөнөттөр өтсө соттуулугу жок деп, ал эми соттуулугу жоюлган деп эсептелет:

1) үч жыл – анча оор эмес кылмыш үчүн соттолгон учурда;

2) жети жыл – оор кылмыш үчүн соттолгон учурда;

3) он жыл – өзгөчө оор кылмыш үчүн соттолгон учурда.

Соттолгондордун жана соттуулугу жоюлган адамдардын реестри мыйзамдарда белгиленген тартипте жүргүзүлөт.

Соттуулугун жоюу кылмыш жасоонун кылмыш-жаза-укуктук кесепеттерин жоёт.

Биз жогоруда белгилегендей эгерде пробациялык көзөмөл мөөнөтүнүн ичинде соттолгон бала жаңы кылмыш жасабаса жана сот тарабынан белгиленген пробациялык милдеттерди аткарса, сот дайындалган жаза өтөөдөн аны бошотот.

Бирок, тескерисинче да болуп калып жатат. Кадимки турмуштан алынган мисалдарга кайрылалы.

1985-жылы туулган А.Э. Ош областынын Кара-Суу районунда жашап, эч жерде окуган, иштеген эмес. 2000-жылы 19-октябрда ал уурулук кылгандыгы үчүн Кара-Суу райондук соту тарабынан эки жылга эркиндигинен ажыратылып, мөөнөтүн өтөө кийинкиге калтырылган. Сыноо мезгилинин ичинде ал өзүнүн абалы канчалык олуттуу экендигин түшүнбөй, дагы башка кылмыш жасаган. 2001-жылы 13-январда автомашинанын терезесин талкалап, анын салонунан буюмдарды уурдап кеткен. Кийинки күнү гараждын кулпусун талкалап, ал жактан дагы буюмдарды уурдаган. Мунун кесепетинен сот кылмыш кайталап жасалгандыгын жана биринчи жолку уурулугу үчүн жаза өтөөнү кийинкиге калтырууну эске алып, аны алты жылга эркиндигинен ажыратуу менен жазалоо дайындалган.

1985-жылы туулган Ош шаарынын тургуну Т. Б. 4-апрелде карыган аялдын колунан ичинде болгону жыйырма сому бар сумкасын жула качкан. Сот ал тоноочунун жашын жана ал биринчи жолу соттолуп жаткандыгын эске алып, ага 5 миң сом өлчөмүндө айып дайындаган. Бирок өкүм угулгандан кийинки күнү, ал мыйзамдуу күчүнө кире электе Т. Б. дагы башка кылмыш

жасап, болгондо да жабыркаган адамды токмоктогон. Кылмыш кайталап жасалгандыгын жана күнөөкөрдүн ким экендигин эске алуу менен сот аны жети жылга эркиндигинен ажыратты.

Биз жогоруда Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси боюнча кылмыш жасаган балдар жоопкерчиликке кандайча тартылаарын карап чыктык.

Ушуну менен бирге мектеп окуучуларынын милиция кызматкерлери менен жолугушуу учурунда беришкен суроолоруна жоопторду дагы жазып кетүүнү туура көрдүк.

Биринчи суроо: *Кылмыш-жаза кодекси боюнча он сегиз жашка толо элек бала кылмыш жасаса кандай жоопкерчилике тартылат?*

Жооп: Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 28-беренесинин биринчи бөлүгүнө ылайык: “кылмыш жасаганга чейин жашы он алтыга толгон адам кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылууга тийиш”. Башкача айтканда, жогоруда айтылгандардан, эгерде сен 16 жашка толсоң, ар кандай жасалган кылмыш үчүн толук жоопкерчилик тартасың.

Экинчи суроо: *Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси боюнча он алтыга толо элек бала кылмыш жасаса кандай жоопкерчилик келип чыгат?*

Жооп: Кылмыш-жаза кодексинде 28-беренесинин 2-бөлүгүндө көрсөтүлгөндой кылмыш жасаганга чейин он төрт жашка толгон бала адамды өлтүрүү, ден соолукка оор залал келтирүү, ден соолукка анча оор эмес залал келтирүү, зордуктоо, сексуалдык мүнөздөгү зомбулук аракеттер, адамды уурдоо, адамдарды соодалоо, уурдоо, тоноо, каракчылык, опузалап талап кылуу, автомототранспорт каражатын айдай качуу, башка бирөөнүн мүлкүн жок кылуу же бузуу, террордук актысы, барымтага алуу, атуучу

куралды уурдоо же опузалап алып коюу, бейбаштык, баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды жана алардын аналогдорун сатып өткөрүү максатында мыйзамсыз даярдоо, баңгизат каражаттарын же психотроптук заттарды уурдоо же болбосо опузалап алып коюу, транспорт каражаттарын же каттоо жолдорун жараксыз абалга келтирүү кылмыштары үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылууга тийиш.

Бул көрсөтүлгөн кылмыштардын коомдук коркунучтуулук даражасын жана өзгөчө кылмыштардын залалы (зыяндуулугу) өтө оор экенин балдар он төрт жашка толгондо түшүнүү мүмкүнчүлүгү кылмыш-жаза мыйзамында каралган. Бул кылмыштар тууралуу ушул китептин кийинки главасынан толук тааныша аласың.

Үчүнчү суроо: *Эгерде жаш балдар (14 жашка чыга электер) кылмыш жасашса алар жоопкерчиликке тартылабы?*

Жооп: Алар кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылышпайт. Эмне үчүн? Анткени алар өтө эле жаш, жаңыдан эле чоңоюп, акыл-сезими, өсүү стадиясында болгондуктан, билүү, түшүнүү жана баамдоо туюмдары калыптана электигинен жоопкерчиликке тартылбайт. Бирок, балдардын жасаган укук бузулары, жосундары чара көрүүсүз калтырылбайт. Алар ата-энелер, мыйзамдуу өкүлдөр, тарбиячылар, мугалимдер жана башка компетенттүү мамлекеттик органдардын кызматкерлери тарабынан ар кандай тарбиялоо иш чаралары милдеттүү түрдө жүргүзүлөт. Мыйзам чегинде жергиликтүү мамлекеттик администрацияларда жана шаарлардын мэрияларында түзүлгөн Балдар иштери боюнча түзүлгөн комиссияларда балдардын жасаган жосундары каралып, чара көрүлүп жыйынтык чыгарылат. Бул комиссия Кыргыз республикасынын министрлер кабинетинин токтому менен бекитилген “**Балдар иштери**

боюнча комиссиянын типтүү жобосу” жана Кыргыз республикасынын мыйзамдарын жетекчиликке алып иш жүргүзөт. Бул комиссиянын курамына атайын өкүлдөр кирет, алар:

- ички иштер органынын;
- билим брүү сферасынын;
- саламаттыкты сактоо тармагынын;
- балдарды коргоо органынын;
- миграция боюнча органынын;
- жергиликтүү мамлекиттик администрациянын, шаардардын мэриясынын;
- жарандык коомдун (макулдашуу менен).

Комиссияда төрагалыкты социалдык маселелер боюнча жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын башчыларынын орун басарлары жана шаарлардын вице-мэрлери жүргүзүшөт.

Бул комиссиянын ишинде төмөнкүлөр каралат:

- турмуштук татаал кырдаалга туш келген балдардын мыйзамдуу кызыкчылыгын коргоону камсыз кылуу;
- жаш балдардын укук бузуулары жөнүндөгү материалдарды, алардын ата-энелеринин жана алардын мыйзамдуу өкүлдөрүнүн катышуусунда өзүнүн мыйзамду укугунун чегинде кароо;
- балдар коомго коркунучтуу жосундарды жасаган, өзүн өзү өлтүрүү, балдарга ырайымсыз мамиле жасоо, жашы жетелектердин кайталап укук бузууларды жасашы жана жашы жетпей туруп эрте турмуш куруу фактылары боюнча токтоосуз кароо жүргүзөт.

Комиссия жогорудагы көрсөтүлгөн фактылар боюнча чечим кабыл алат жана анын чечими сөзсүз түрдө бардык тийиштүү тараптар аткарууга тийиш.

Жогоруда белгилеп кеткендей балдар укук бузуп же кылмыш жасаса, алардын жоопкерчилиги белгилүү куракка

жеткенде келип чыгаары айтылган. Ошондуктан балдар укук бузууларды жасашса, алар үчүн ата-энелери жоопкерчиликке тартылаары Кыргыз Республикасынын укук бузуулар жана Кылмыш-жаза кодексттеринде көрсөтүлгөн. Кайсыл учурларда жоопкерчилик ата-энелерге жүктөлөт? Кайсыл куракка чейин баланын ата-энеси жоопкерчиликке тартылат, ал бала кандай жосун жасаса, ошого байланыштуу болоору мыйзамдарда аныкталган. Кыргыз Республикасынын үй-бүлөө жана жарандык кодекстеринде толук укук жөндөмдүүлүк он сегизге толгондо башталаары көрсөтүлгөн. Ага чейин балдар жашы жетелектер деп эсептелет. Бирок, биз жогоруда көрсөтүп кеткендей оор жана өзгөчө оор кылмыштар үчүн балдардын жоопкерчилиги көп эле эрте башталаарын көрсөтүп кеттик. Өзүлөрүнүн балдары үчүн ата-энелер граждандык соттук өндүрүшү боюнча гана жасалган чыгымдарды төлөө үчүн жоопко тартылышат. Эгерде жаш бала киши өлтүрүп койсо, анын ата-энесин түрмөгө камабайт, бирок акчалай компенсацияны төлөгөнгө толук мажбурлоо болушу мүмкүн. Балдар үчүн төмөнкү жарандардын категориясы жоопкерчиликке тартылышы мүмкүн: ата-энелер, камкорчулук жана камкорлук, балдар мекемелеринин, окутуу жана дарылоо мекемелеринин кызматкерлери, башка мекемелер бала укук бузуу учурунда, ал үчүн көзөмөлдөө милдетин аткаргандар.

Тажрыйбалуу милиция кызматкерлеринин айткандары боюнча бүгүнкү күндө жалаң эле үй-бүлөсү жакыр турмушта жашагандардын балдары эле эмес, жетиштүү турмушта жашаган балдар дагы укук бузууларды, кылмыштарды жасап жатышкандыктары турмушубузда арбын эле кездешип жатат. Ошондуктан бала убакыттарын кандай жана кимдер менен өткөрүп жатат, кимдер менен социалдык тармактарда пикирлешип жатат, ушул жагдайларга улуулар дайма көңүлдөрүн буруп туура жолдомо берип турушу зарыл.

Жогорудагы айтылган ойлорго психологдор дагы кошулууда. Анткени балдар өспүрүм кезинде, алардын коркуу сезими абдан эле төмөндөп, жоопкерчирик туралуу ойлонушпай калышат. Бир катар өспүрүмдөр кылмыш жасоо бул героизм деп ойлошот. Ушул куракта баланын денесинде адреналин ойноп, коркуу туюму жоголуп, жоопкерчиликке маани бербей калышат. Өспүрүм куракта баланы өз алдынча койбой убакытты туура жана натыйжалуу пайдаланышына дайыма көзөмөл жүргүзүү зарыл. Чындыгында тентек бала дароо эле байкалып турат. Ал окууга көп кызыпкпайт, башка балдар менен урушуп-талаша берет, ал эмес улууларга дагы орой мамиле жасайт. Мындай балдардын жүрүш-турушу мыйзамдарды бузуга алып келиши толук ыктымал. Улуулар өспүрүмдөрдү өз убагында көзөмөлдөбөсө, алар балдарды жат көрүнүштөрдөн сактап калуу мүмкүнчүлүгүнөн ажырап калышат. Ошол себептен балдарга мамиленин туура жолдорун табуу зарыл. Балдарга, алардын ата-энелери кандай талыкпай эмгектенип, үй-бүлөсүн багып жатканы түшүнүктүү болушу керек. Балдар дагы ата-энелерине жардамдаш болушу керектигин түшүнүшү зарыл. Ар бир үй-бүлөдө үлгүлүү жашоо образынын болушу (мисалы үчүн: эчким менен урушуп талашпай жакшы мамиледе болуу, эчкимдин буюмун суроосуз албоо, коомдук жана башка жерлерде тартипти бузбоо ж. б.) гана балдарды жат көрүнүштөрдөн алыс болушун камсыздаары шексиз экени барыбызга белгилүү.

Төртүнчү суроо: *Эгерде кээ бир чоң эле адам алдоо жолу менен 14 жашка толо элек баланы кылмыш жасаганга тартса кандай болот?*

Жооп: Ал чоң адам 18 жашка толгон же андан ашкан болсо, ал жаш бала жасаган кылмыш үчүн кылмышты аткаруучу катары жоопкерчиликке тартылат. Андан башка ал жаш баланы алдап кылмыш жасаткандыгы үчүн дагы бир

өзүнчө берене менен жоопкерчиликке тартылат. Жыйынтыгында сот ал чоң адамды эки кылмыштын жыйындысы менен кылмыш жазасына тартат. Ал эми жаш бала кылмыш жообуна биз жогоруда белгилеп кеткендей өсүп жетиле электигине байланыштуу жазага тартылбайт, аны менен түшүндүрүп тарбиялоо гана иштери милиция кызматкерлери, педагогдор, ата-энелер жана мыйзамдуу өкүлдөр тарабынан жүргүзүлөт.

Бешинчи суроо: *Кылмыш жасоодон ыктыярдуу баш тарткан учурда кандай болот?*

Жооп: Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси боюнча эгерде мындай кылмышты аягына чейин жеткирүү мүмкүндүгүн түшүнүп турса дагы, адам өз эрки менен кылмышка даярдык көрүүсүн же кылмышка аракеттенүүнү толук токтотуусу, кылмыш жасоодон ыктыярдуу баш тартуу деп таанылат. Кылмыш жасоодон ыктыярдуу баш тарткан адам жазык жоопкерчилигине тартууга жатпайт. Адам иш жүзүндө жасаган жосуну кылмыштын башка курамынын бегилерин камтыган учурда гана жазык жоопкерчилигине тартылат. Муну мындай түшүнүүгө болот. Мисалы үчүн бир адам каракчылык жасаш үчүн кесилген мылтыкты алып, бирок көчөгө чыккандан кийин ойлонуп каракчылык жасагандан өзүнүн ыктыяры менен баш тартат. Ал каракчылык үчүн жоопкерчиликке тартылбайт, бирок кесилген мылтыкты мыйзамсыз алып жүргөндүгү үчүн сөзсүз түрдө жоопкерчиликке тартылат.

5. ГЛАВА

14 ЖАШТАН БАШТАП ЖООПКЕРЧИЛИККЕ КИРИПТЕР КЫЛЫНА ТУРГАН КЫЛМЫШТАР

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси негизги эки бөлүктөн: жалпы жана өзгөчө бөлүктөрдөн турат.

Беш бөлүмдөн турган **жалпы бөлүктө** Кылмыш-жаза кодексинин максаттары, принциптери, жаза мыйзамдарын колдонуу принциптери, кылмыш түшүнүгү, анын түрлөрү, жазанын түрлөрү жана максаттары, жана башкалар каралган.

Алты бөлүмдөн турган **өзгөчө бөлүктө** мыйзам менен жаза чаралары каралган конкреттүү кылмыштар жөнүндө айтылган. Өзгөчө бөлүктүн ар бир беренеси эки бөлүктөн: кылмыш жөнүндө айтылган <u>белгилери (диспозиция)</u> жана жаза чаралары жөнүндө айтылган <u>санкция</u> бөлүгүнөн турат.

Мурдакы главадан биз кылмыш жоопкерчилиги ар кандай жасалган кылмыштар үчүн 16 жаштан баштала тургандыгын билгенбиз. Бирок, Кылмыш-жаза кодексинин 28-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык (кылмыш-жаза жоопкерчилигине тартылуу курагы), **14 жаштан эле жоопкерчиликке тартыла турган оор кылмыштар көрсөтүлгөн бир катар беренелер бар, аларга төмөнкүлөр кирет:**

- киши өлтүрүү (122-берене);
- ден соолукка оор зыян келтирүү (130-берене);
- ден соолукка анча оор эмес зыян келтирүү (131-берене);
- адамды уурдоо (165-берене);
- зордуктоо (154-берене);
- сексуалдык мүнөздөгү зомбулук аракеттери (155-берене);
- уурдоо (205-берене);

- тоноо (206-берене);
- каракчылык (207-берене);
- опузалап талап кылуу (208-берене);
- автомототранспорт каражатын айдай качуу (211-берене);
- башка бирөөнүн мүлкүн жок кылуу же бузуу (216-берененин 2 жана 3-бөлүктөрү);
- террордук актысы (252-берененин 2 жана 3-бөлүктөрү);
- барымтага алуу (257-берене);
- бейбаштык (280-берененин 2-бөлүгү);
- адамдарды соодалоо (166-берене);
- атуучу куралды уурдоо, же опузалап алып коюу (271-берене);
- баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды уурдоо, же болбосо опузалап алып коюу (286-берене);
- баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды жана алардын аналогдорун сатып өткөрүүү максатында мыйзамсыз даярдоо (282-берене);
- транспорт каражаттарын же каттоо жолдорун жараксыз абалга келтирүү (314-берене).

Көрдүңбү, азиз досум, кылмыштардын жайырма түрү бар, анын ичинде, юридикалык тил менен айтканда, кылмыш жазасына тартыла тургандыгын сен ойлоп да койбогон, бирок күндөлүк турмушта жолуга турган кылмыштар да бар.

Алардын ичинде жаштар арасында өтө кеңири тараган сатып өткөрүү максатында баңги жана психотроптук заттарды мыйзамсыз даярдоо, сатып алуу, сактоо, ташуу, жөнөтүү сыяктуу кылмыштын түрлөрү бар. Бир караганда чөптү, мисалы, кендирди чогултуп, кургатып, өзүң тартып жана досторуңа бергенден, башка окуучуларга таратканың кандай кылмыш болушу мүмкүн деп ойлойсуң. Бирок, сен эми 14 жашка чыксаң, мындай кылмыш аракеттери үчүн кылмыш-жаза кодексинин **282-беренесине (1, 2, 3,**

бөлүктөрү боюнча) “Баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды жана алардын аналогдорун сатып өткөрүү максатында мыйзамсыз даярдоо” ылайык жоопкерчиликке тартуу каралган:

1. Баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды жана алардын аналогдорун сатып өткөрүү максатында мыйзамсыз даярдоо, сатып алуу, сактоо, ташуу, жөнөтүү, ошого тете мыйзамсыз өндүрүү же сатып өткөрүү, – мүлкүн конфискациялоо менен беш жылдан сегиз жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

2. Төмөнкүдөй жасалган ошол эле жосундар:

а) адамдардын тобу тарабынан;

б) алдын ала бүтүм боюнча адамдардын тобу тарабынан;

в) ири өлчөмдө, – мүлкүн конфискациялоо менен сегиз жылдан он эки жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

3. Ушул берененин 1 же 2-бөлүгүндө каралган, өзгөчө ири өлчөмдө жасалган жосундар, ошого тете баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды жана алардын аналогдорун балага сатуу, – мүлкүн конфискациялоо менен он эки жылдан он беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

Ушул беренеде каралган кылмышты жасаган адам баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды же алардын аналогдорун ыктыярдуу өткөрүп берсе жана баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды же алардын аналогдорун мыйзамсыз жүгүртүү менен байланышкан кылмыштардын бетин ачууга же аларды болтурбоого, аларды жасаган адамдардын бетин ачууга, кылмыштык жол менен алынган мүлктү табууга көмөк көрсөтсө, ушул беренеде каралган жосундар үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилигинен бошотулат.

Адамды кармаганда, ошондой эле аларды табуу жана алып коюу боюнча тергөө амалдары жасалганда баңгизат каражаттарын, психотроптук заттарды же алардын аналогдорун өткөрүп берүү ыктыярдуу деп таанылбайт.

Көп эле балдар киши өлтүрүү менен өлүмгө алып келген ден-соолугуна атайылап оор залал келтирүүнүн ортосунда кандай айырма бар экендигин сурап калышат. Бул эки кылмыштын тең натыйжасы бир – экөөндө тең жабырлануучу өлүмгө дуушар болот. Бирок мунун айырмасы мында, биринчи учурда жабырлануучу кылмыш болгон жерде дароо каза болот, экинчисинде ал кандайдыр бир убакытка жашайт, ага жардам берүүгө болот.

Балдар көп учурда тоноо менен каракчылык сыяктуу кылмыштардын айырмасын дагы ажыратып биле алышпайт. Биринчисинде мүлк ачык эле алынат (башкача айтканда, уурдоодон айырмаланып, кылмышкер анын жасаган ишин башкалар көрүп турганын билсе да токтобой, баары бир кылмышка барат). Тоноо убагында, көп учурда зомбулук колдонулат, бирок ал жабыр тартуучунун өмүрүнө жана ден соолугуна коркунучтуу болбошу мүмкүн. Ал эми каракчылыкта жабыр тартуучунун өмүрүнө жана ден соолугуна коркунуч келтирилген же андай зомбулукту колдоном деп коркутуу менен сөзсүз түрдө зомбулук кол салуу менен колдонулат. Петя менен Болот балдардын акчасын тартып алган мисалды карап көрөлү. Бул тоноо экендигин билебиз, эгерде биздин бул эки дос бычак алып чыгып, балдарды коркуткан болсо, анда ал каракчылык болмок. Биз уурулукка кандай учурда туш болобуз? Эгер жогоруда келтирилген мисалда балдар акчаларын кумдун үстүнө таштап коюп, ал эми Петя менен Болот тигилер аны көргөн жок деп ойлоп аны жашыруун алып кетишсе, бул жосун уурулук катары каралмак.

Тоноодо жана каракчылыкта бир гана максатты – бирөөнүн мүлкүн ээлеп алууну көздөгөн зомбулук менен коркутуу колдонулат. Ал эми алардын ортосундагы айырма: тоноодо мүлк сөзсүз ачык түрдө алынат, ал эми каракчылыкта жабырлануучуну мүлкүн кол салып коркутуу учурунда өзү беришин талап кылат. Каракчылык кылмышы зомбулукту колдонуп кол салган учурдан баштап аякталган кылмыш болуп эсептелинет, кол салуучу жабырлануучунун мүлкүн алып кеттиби же албай кеттиби андан көз каранды болбойт. Демек, кол салуучу бирөөнүн мүлкүн алып кетпесе деле каракчылык аякталган кылмыш болуп эсептелет жана кол салуучу каракчылык беренеси менен толук кылмыш-жазасына тартылат.

Рисунок 6

Турмушта коп кезиккен сабак болуш үчүн дагы бир кылмыш тууралуу айтып кетсек ашык болбос. Өтүп бара жаткан поезддин же машинанын терезесине таш ыргытууну жакшы көргөндөр да ойлонуп жана туура жыйынтык

чыгаруулары зарыл. Анткени мындай кылмыш Кылмыш-жаза кодексинин 314-беренесинде ал **“Транспорт каражаттарын же каттоо жолдорун жараксыз абалга келтирүү”:**

1. Этиятсыздыктан олуттуу залал келтирүү менен транспорт каражаттарын, каттоо жолдорун, сигнал берүү же байланыш каражаттарын, же болбосо башка транспорттук жабдууларды бузуу, талкалоо же башка ыкма менен пайдаланууга жараксыз абалга келтирүү, ошого тете транспорт коммуникацияларына бөгөт коюу, – эки жылга чейинки мөөнөткө белгилүү бир кызмат ордун ээлөө же болбосо белгилүү бир иш менен алектенүү укугунан ажыратуу менен 200-дөн 500 эсептик көрсөткүчтөргө чейин айып салууга жазаланат.

2. Этиятсыздыктан оор залал келтирген ошол эле жосун, – 500-дөн 1000 эсептик көрсөткүчтөргө чейин айып салууга же эки жылга чейинки мөөнөткө белгилүү бир кызмат ордун ээлөө же болбосо белгилүү бир иш менен алектенүү укугунан ажыратуу менен же аны колдонбостон беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

Дагы бир жазага кириптер кылынбай тургандай көрүнгөн жосун жөнүндө айтсак, ал – **вандализм**. Кыргыз республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 281-беренесинде көрсөтүлгөндой вандализм – бул мамлекет тарабынан корголуучу тарыхый, маданий эстеликти же болбосо табигый объектти жазуулар, сүрөттөр же башка ыкма менен булгоо, ага тете эле транспортто же башка коомдук жерлерде мүлктү бузуу, – 200-дөн 500 эсептик көрсөткүчкө чейин айып салууга же болбосо кырктан жүз саатка чейин коомдук иштерге, же алты айдан бир жылга чейинки мөөнөткө эркиндигин чектөөгө жазаланат. Ал эми биз шаарлардан жана айылдардан мындай “көркөм

чыгармачылыктарды” көп эле көрөбүз. Балдар “мындай сыр, бор, көө, ал эми көп учурда аэрозоль баллондорун” көтөрүп жүргөндөр, андай жосундар үчүн жоопкерчилик 16 жаштан баштала тургандыгын ойлонуулары керек.

Биз бул китептен балдарга карата сот иштеринде өтө кыйла көп жолуга турган Кылмыш-жаза жана Укук бузуулар жөнүндө кодекстеринин бир нече беренелерин карап көрдүк, бирок ушулардан эле тийиштүү тыянак чыгарып жана жаман жосундарды, болгондо да кылмыш жасабоо үчүн жетиштүү деп ойлойбуз.

Төмөндө, биз Чүй областынын Панфилов районундагы Вознесеновка айылындагы ВК-14 тарбиялоо колониясында жазасын өтөп жаткан балдар жасаган кылмыштарды, алардын себебин жана жагдайларын мисал катары келтиребиз.

Жазасын отоп жаткан балдар 1997-жылкы Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодекси боюнча сот жообуна тартылышкан **(1997-жылкы кодекс 2018-жылдын 31-декабрына чейин күчүндө болгон).**

Алар менен аңгемелешүү учурунда биз алардан төмөнкүдөй суроолорго жооп алууну кааладык:

- кыскача анкеталык маалыматтары;
- кылмыш жасоонун себеби;
- кылмыш жасоонун жагдайы;
- жасаган кылмышы үчүн өкүнөбү;
- кылмышты болтурбай коюуга (соттолгон баланын көз карашы боюнча) болот беле;
- кылмыш жасоонун себебин аныктоочу башка жагдайлар.

Соттолгон балдар менен болгон аңгемелешүү учурунда алынган жооптор өзгөртүүсүз жана кошумчасыз берилди

1-мисал.

1. В. П. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 129-беренесинин 2-бөлүгү (зордуктоо) боюнча тогуз жылга эркиндигинен ажыратылган. Ал атасы жана өгөй энеси менен жетиштүү шарта жашаган. Үй-бүлөдө төрт бала – эки эркек, эки кыз бар эле. Атасы шофер, энеси ар кандай жумушта иштечү. Үй-бүлөдө өзгөчө контроль жок болгон, мектепте окуучу, өгөй энесин сыйлачу, бирок ар дайым аны өз энесиндей көрчү эмес. Дискотекаларга барып жүргөн, баңги заттарына кызыкчу эмес, достору менен спирт ичимдиктерин татып көргөн, бирок майрамдарда гана ичип койчу. Атасы аны көп деле урчу эмес, бирок андан коркчу, анткени мектепте, көчөдө жасаган жаман иштери жөнүндө аны менен катуу сүйлөшчү.

2. Кылмыштын себеби: дене кумарын кандыруу.

3. Ал кыз менен достук мамиледе болгон. Бирок бир курдай В. П.-га бош квартиранын ачкычы колуна тийип калат, ошондо ал кызды чакырып, аны менен жыныстык катнаш жасоо оюна келет. Көп өтпөй ал кыз менен квартирада жолугушат. Спирт ичимдигин ичип алгандан кийин, кызга айткан анын жакындашууга болгон сунушу четке кагылгандан кийин В. П. аны зордуктоону чечет да, коркутуу менен өз ишин бүтүрөт.

4. В. П.-нын айткандары боюнча, адегенде ал ата-энесинен, бир туугандарынан абдан уялып жүрдү. Убактылуу кармоо изоляторунда жатканда ал өгөй энесинин тилинен коркуп, аны менен жолугушкусу келген эмес. Жабыр тарткан кызды аяган да жок. Аны менен камерада чогуу жаткан киши ага: “Эгерде сенин карындашыңды бирөө

ушинтип зордуктап кетсе эмне кылат элең", – деген суроо берет. Ошондо В. П. жооптун ордуна аны менен мушташа кете жаздаган. Азыр В. П. бойго жетип, өзүнүн жасаган ишине өтө өкүнөт. Камерада чогуу жаткан кишинин сөздөрүн эстеп, ал жабыр тарткан кызга моралдык да, психикалык да зыян келтиргендигин моюнга алат. Соттолгондор менен моралдык-этикалык темада аңгемелешкен мугалимдердин кеңеши боюнча В. П. жабыр тарткан кызга кечирим сурап кат жазганы жатат.

5. В. П. кылмышты болтурбай койсо болот эле деп эсептейт. Бул үчүн ал кыз менен бирге спирт ичиндигин ичпеш керек эле, жаман ишке барбаш үчүн ал кызды квартирага чакырбаш керек эле.

6. Экинчи жагынан алганда, В. П.-нын айтканы боюнча, ал кылмышты жасоого видеофильм түрткү болгон, аны көргөндөн кийин чет өлкөдө бардыгын жасаса болот, эмне үчүн бизде болбосун деген ой келген. Анын үстүнө, андай мамиле жөнүндө классташтары көп айтышчу, ошондуктан В.П. өзү да сынап көрмөкчү болгон.

2-мисал.

1. Т. уулу М. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 129-беренесинин 3-бөлүгү (зордуктоо) боюнча 13 жылга эркиндигинен ажыратылган. Ал ата-энеси менен чогуу жашоочу, окуган же иштеген эмес.

Үй-бүлөдө андан улуу эки агасы, бир эжеси жана иниси бар. Атасы бухгалтер, энеси эч жерде иштебейт.

Т. уулу М. үйдө ата-энесинин ар кандай тапшырмаларын аткарчу. Ата-энеси ага анча деле контролдук кылчу эмес, болгону үйгө убагында келсе болду. Кээде Т. уулу М. ата-энесинен жашырып балдар менен ичкилик ичип койчу, ата-энеси аны билбей калсын деп алардан жашырынып, көрсөтчү эмес. Достору андан жашы боюнча улуу эле.

2. Кылмыштын себеби: өзүнүн кызыкчылыгын канааттандыруу.

3. Балдар менен спирт ичимдигин ичкенден кийин Т. уулу М. бир кыз менен жакындашууну чечет, бирок кыз макул болбойт. Андан кийинкиси эсинде жок, анткени ал өтө мас болчу. Кыз милиция кызматкерлерине билдирген жана Т. уулу М. ал кыздын үйүнөн кармалган.

4. Убактылуу кармоо изоляторунда Т. уулу М. өзү жасаган кылмыштын залалдарын моюнга алгысы келген эмес, бирок колонияда бардыгын талдап көрүп, кызды канчалык мазактагандыгын түшүнүп, өтө өкүнгөн. Айылдаштары андай жаман окуяны уккандан кийин анын ата-энесине өтө жаман сөздөрдү айтышкан.

5. Т. уулу М.-нын айтымына караганда, эгерде балдар менен ичкилик ичкенден кийин кыздын үйүнө барбай койсо, кылмышты болтурбай коюуга болор эле жана мындай окуяга арак күнөөлүү деп эсептейт.

3-мисал.

1. А. Е. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 97-беренесинин 2-бөлүгү (киши өлтүрүү) боюнча 12 жылга эркиндигинен ажыратылган.

А. Е. энеси менен жашаган, үй-бүлөдө беш бала бар эле. Жакшы окуучу, бирок сабакка көп барбай койчу, ушунун кесепетинен жөндөмдүү болгону менен класстан көчпөй калган.

Энеси контролдук кылуучу, бирок атасынан контроль болгон эмес. Үй-бүлөдө финансы жагынан өтө кыйынчылыктар бар эле. Коомдук жайларга, дискотекаларга барчу эмес. Үйдөгү чарба иштеринин бардыгын аткарчу, электр жагын, сантехниканы өзү оңдоп, тамак жасачу. Кээде арак ичкени менен, баңги заттарды колдончу эмес. Бирок

энеси анын үйгө кызуу абалында келгенин бир да жолу көргөн эмес.

2. Кылмыштын себеби: мушташуу киши өлтүрүүгө алып келген.

3. Мас абалындагы бир топ балдар чоң киши мазактап жаткан өспүрүм балага болушкан. Бири бирине айтылган жаман сөздөн улам мушташ чыгып, мунун кесепетинен ал киши төрт баланын колунан өлгөн, алар аны бут менен тээп, кирпич менен уруп, муунтушкан.

4. А. Е.-нин сөзүнө караганда, адегенде өтө корккон эмес, кийин өкүм угулгандан соң, бардыгын түшүнгөн, эми аны мөөнөттүн узактыгы коркутат. Болгон окуяга өтө өкүнөт.

5. А. Е. кылмышты болтурбай койсо болот эле деп эсептейт. Бул окуя мас болгондуктан, ошол убакта балдардын тобуна кошулгандан жана энесенин айткандарына маани бербегендигинен болуп кеткенине өтө өкүнөт.

4-мисал.

1. Н. Д. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинин 129-беренесинин 1-бөлүгү (зордуктоо), 97-беренени 1-бөлүгү (киши өлтүрүү) боюнча 14 жылга эркиндигинен ажыратылган. Н. Д. ата-энеси менен бирге жашачу, бирок соңку эки айда ал чоң энесиникине кеткен, анткени колледжке өтүп окуй баштаган. Достору деле көп эмес болчу, убактысынын көбүн үйүндө өткөрчү, жакшы окуучу. Спирт ичимдиктерин аз колдончу, баңги заттарды пайдаланган эмес. Ата-энеси анын жүрүш-турушуна такай көз салып турушчу.

2. Киши өлтүрүү жана зордуктоо үчүн Н. Д.-да эч кандай себеп жок эле, бирок жабыр тартуучунун катуу мас болгондугунан пайдаланып, аны менен жыныстык катнашка барган, андан кийин кылган кылмышынын изин жашыруу үчүн аны бөтөлкө менен башка урган.

3. Н. Д. чоң энеси менен бирге дүкөнгө барып, ал жерден эки аялды жолуктурган, алар чогуу ичкилик ичүүнү сунуш кылышкан. Спирт ичимдигин көп ичип алгандан кийин Н. Д., чоң-энеси жана аялдардын бири эс алууга жаткан. Аялдын алсыздыгынан пайдаланып, Н. Д. аны зордуктаган, ал эсине келе баштаганда аны бөтөлкө менен башка урган. Ал аял ошол жерден жан берген, аны Н. Д. билген эмес. Н. Д. мас болгону менен аялды өлтүрүү максатын көздөгөн эмес эле.

4. Н. Д. болгон окуяга өтө өкүнөт, кейийт, ал түгүл өзүн өзү өлтүрүү жөнүндө ойлогон, бирок аны менен тарбиячылар, мугалимдер, устаттар аңгемелешүү өткөргөн.

5. Соттолгон баланын ою боюнча, кылмышты болтурбай койсо болмок. Ал үчүн тааныш эмес өзүнөн улуулар менен спирт ичимдигин ичпей койсо болмок.

Бул окуяда Н. Д. эми аял эсине келип, милицияга билдирет деп жасаган кылмышы үчүн корккондон улам бөтөлкө менен башка урган.

Жогорудагы мисалдарды окугандан кийин, сен, урматтуу окуучу, кымбаттуу дос, соттолгон балдардын айткандарынан жана алардын моюнга алганынан улам бул кылмыштар атайылап кыңыр ой менен жасалбагандыгын, акылсыздыктан, өтө зыяндуу жана трагедиялуу жыйынтыктарга алып келээрин ойлонбогондуктан, мындай терс жосундарга мурдатан маани бербегендиктен улам жасалгандыгын байкасаң керек. Жогорудагы балдардын эч кимиси эч качан келечегим жаман болуп кетет деп ойлонушкан эмес, бирок катуу мас болгондон же өзүнүн утурумдук каалоосун канаттандыруудан, жеңил ойлуулукка алдыргандан улам алар эми тикенек тордун артында отурушат.

КОРУТУНДУ

Ардактуу досум! Мына сен ушул китепти да окуп чыктың. Мүмкүн сен аны окуп жатканда ага анча көнүл бурбай, анча ой жүгүртпөй, тандап окуган болушуң керек. Бирок эң башкысы – сен аны акырына чейин карап чыктың.

Биз аздыр-көптүр китепте жазылгандар эсиңде калды жана сен андан тийиштүү тыянак чыгарасың деп терең ишенебиз, ал сенин өзүңө, айланаңдагыларга, мыйзамга карата мамилеңди жакшы жагына гана өзгөртөт деген ойдобуз. Ушундай эмеспи? Сен эми мыйзамды көбүрөөк сыйлап калдыңбы? Эгерде сен бул суроого жок эле дегенде бир жолу “ооба” деп жооп берсең, анда бул китеп басып чыгарууга кеткен биздин эмгек текке кеткен жок деп эсептейбиз.

Көбүрөөк окуп өзүңө билим топто, алар ар дайым сага чындыкка жана адилеттүүлүккө жетүүгө жардам берет деген биздин кеңешибизди кабыл ал.

Автордук жаамат

АДАБИЯТ

1. Кыргыз Республаксынын Кылмыш-жаза кодекси. Бишкек, 2021.

2. Кыргыз Республикасынын Укук бузуулар жонундо кодекси. Бишкек, 2021.

3. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси. Бишкек, 2021.

4. Кыргыз Республикасынын Жаза-аткаруу кодекси. Бишкек, 2017.

5. Кыргыз Республикасынын “Пробация жонундо” мыйзамы. Бишкек, 2017.

ВВЕДЕНИЕ

Предлагаемое вашему вниманию учебное пособие для детей старшего школьного возраста «Я и Уголовный кодекс» было впервые издано в 2002 году. У многих читателей пособие вызвало огромный интерес, особенно у школьных учителей, которые на протяжении долгого времени обращались к авторам с вопросами его приобретения для проведения классного часа.

Учитывая эту потребность и введение в действие Новой Конституции Кыргызской Республики от 5 мая 2021 года (принятой 11 апреля 2021 года референдумом), новых Уголовного кодекса Кыргызской Республики, Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики и Кодекса Кыргызской Республики о правонарушениях, а также принимая во внимание изменения и дополнения, внесенные в Уголовно-исполнительный кодекс Кыргызской Республики и в Закон Кыргызской Республики «О пробации», авторский коллектив счёл необходимым переработать вышеуказанное учебное пособие и переиздать его с новым названием «Я и Уголовный закон».

Дорогой друг! Ты уже ученик старших классов. Все тебя считают достаточно взрослым. С годами ты растешь и меняешься, расширяются твои права, растут твои обязанности, и если их не знать, то можно оказаться в неприятном или, что гораздо хуже, в трагическом положении. Как показывает практика, большинство правонарушений совершается детьми, чаще всего, по незнанию закона, при этом они не задумываются о последствиях правонарушения, так как многие ничего о них не знают.

Для того чтобы этого не случилось, внимательно прочитай эту маленькую книгу, в которой много интересных тем и много полезной информации. Но самое главное, читай

и делай выводы, учись на ошибках героев этой книги, чтобы избежать возможных бед, могущих оказаться на твоем пути в этой непростой жизни.

Авторский коллектив

ГЛАВА 1.

ДЛЯ ЧЕГО НУЖНО ЗНАТЬ УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС И КОДЕКС О ПРАВОНАРУШЕНИЯХ

Однажды, два приятеля Петя и Болот скучали во дворе, как вдруг в голову Пете пришла оригинальная мысль, и он предложил: «Болот! Пойдем, напугаем кого-нибудь в парке!». Придя в парк и увидев двух малышей у песочницы, приятели подошли и быстро вывернули им карманы. Чего там только не было: жвачки, альчики, ржавый гвоздь, несколько мятых сомов, сломанная ручка и много других мелочей. Деньги Болот забрал, а остальные вещи бросил на траву, после чего сказал Петру: «Что купим? Сигареты или колу?».

Рисунок 1

Петруша, недолго думая, остановился на сигаретах, и они пошли к ближайшему магазинчику. Оттуда, взяв пару сигарет, вернулись в парк. Малыши уже с ревом умчались, а при-

ятели, постепенно затягиваясь, стали рассуждать о качестве табака.

Справка: *продавец не имел права продавать сигареты, так как ребята являлись несовершеннолетними лицами, а на территории Кыргызской Республики продажа табачных изделий (включая электронные сигареты) и растворов для них, изделий с нагреваемым табаком, систем для нагревания табака и других курительных принадлежностей* ***запрещается*** *лицам и лицами, не достигшими возраста восемнадцати лет на основании ст. 19 Закона Кыргызской Республики от 15.09.2021 года № 121 «О защите здоровья граждан Кыргызской Республики от последствий потребления табака, никотина и воздействия окружающего табачного дыма и аэрозоля». Кроме того, лица, осуществляющие реализацию табачных изделий, при возникновении сомнения в возрасте покупателя обязаны требовать предъявления документов, удостоверяющих личность. В случае непредъявления документов, удостоверяющих личность, обязаны отказать им в продаже. Также, согласно статье 85 КоП КР,* ***реализация табачных изделий детям*** *влечет наложение штрафа на физических лиц в размере 55 расчетных показателей, на юридических лиц – 170 расчетных показателей, а по статье 83 КоП КР* ***курение табачных изделий в неустановленных местах*** *влечет наложение штрафа на физических лиц в размере 10 расчетных показателей.*

Тут-то их и задержали сотрудники милиции. В отделении милиции в ходе беседы в присутствии родителей ребят выяснилось, что они совершили банальный **грабеж**, за который им полагается определенное наказание. Петя в горячке даже сказал, что они уже не раз проделывали подобные вещи, но никогда им ничего за это не было. Следователь разъяснил, что грабеж – это открытое завладение чужим имуществом, и уголовная ответственность за данное преступление для де-

тей наступает с четырнадцати лет. И так как оба мальчика уже переступили этот возрастной рубеж, то, следовательно, теперь они будут привлечены к ответственности.

Рисунок 2

Болот начал доказывать, что они ничего не знали об этом. В ответ на это следователь разъяснил им еще одну норму, которая гласит: «Незнание закона не освобождает от ответственности».

А ты, дорогой читатель, знаешь что-нибудь об уголовной ответственности и о законах? Нет? Но ты, наверное, уже понял, что это необходимо знать. Кстати, вот сразу ответ на возникший у тебя вопрос: «Почему же незнание закона не освобождает от ответственности?». Да потому, что, делая что-то плохое, ты это осознаешь, только не знаешь, наказуемо это или нет. А ведь иной раз трудно отличить глупую шутку от преступления. Вот почему каждому ребенку необходимо четко представлять, какая грань отделяет плохой поступок от правонарушения или преступления, а также точно знать, за какие действия можно попасть в тюрьму, за какие –

заплатить штраф, а за какие могут привлечь к ответственности родителей, что тоже малоприятно.

В законодательстве Кыргызской Республики важное место занимают специальные кодексы.

Кодекс – это свод законов и норм, регулирующих определенную область общественных отношений.

Кодекс Кыргызской Республики «О детях» (от 10 июля 2012 года № 100) регулирует отношения в сфере обеспечения прав и интересов детей, находящихся на территории КР, а также детей-граждан КР, находящихся за пределами КР, включая обеспечение защиты детей, находящихся в трудной жизненной ситуации.

Кодекс Кыргызской Республики «О правонарушениях» (КоП КР) (от 28 октября 2021 года № 128) содержит статьи о правонарушениях, к которым относятся такие деяния, как выброс и сжигание мусора в неустановленных местах (статья 115), повреждение водохозяйственных сооружений (статья 116), нарушение правил пользования пассажирским лифтом (статья 122), мелкое хулиганство (статья 126), употребление без медицинских показаний наркотических средств или психотропных веществ, распитие спиртных напитков в общественных местах (статья 127), неповиновение законному требованию сотрудника органов внутренних дел (статья 128) и др.

Ответственность за нарушения, предусмотренные Кодексом КР «О правонарушениях», наступает, если эти деяния не влекут ответственность согласно Уголовному кодексу КР.

К ответственности за совершение правонарушения привлекается физическое лицо (гражданин, иностранное лицо и лицо без гражданства), способное осознавать фактический характер и противоправность своих действий (бездействия) и руководить ими, которое на момент совершения правонарушения достигло **шестнадцатилетнего возраста.**

Совершение лицом правонарушения в состоянии опьянения вследствие употребления алкоголя, наркотических, психотропных средств, других одурманивающих веществ или под влиянием медицинских препаратов, снижающих его внимание и скорость реакции, не освобождает его от ответственности (статья 15 КоП КР).

Уголовный кодекс Кыргызской Республики (УК КР) (от 28 октября 2021 года № 127) УК КР определяет принципы и основания уголовной ответственности, признаков общего понятия преступления, круга общественно опасных деяний, признаваемых преступлениями, видов наказаний и иных мер уголовно-правового характера, применяемых к лицам, совершившим преступления. Особенности мер уголовно-правового воздействия в отношении детей расписаны в IV и V главах этой книги.

Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики (УПК КР) (от 28 октября 2021 года № 129) содержит систему правовых норм о задачах уголовного судопроизводства: защита личности, общества и государства от преступлений, защита личности от незаконного и необоснованного обвинения, осуждение, ограничение ее прав и свобод, быстрое и полное расследование преступлений, изобличение и привлечение к уголовной ответственности лиц, совершивших преступления, справедливое судебное разбирательство и правильное применение уголовного закона, незамедлительная и полная реабилитация в случаях незаконного обвинения или осуждения невиновного, обеспечение возмещения материального ущерба и морального вреда.

Уголовно-исполнительный кодекс Кыргызской Республики (УИК КР) (от 31 января 2017 года № 17) содержит систему правовых норм, непосредственно регулирующих общественные отношения, возникающие в процессе исполнения (отбывания) уголовных наказаний и иных мер уголовно-правового воздействия.

Гражданский кодекс Кыргызской Республики (ГК КР) (от 8 мая 1996 года № 15) регулирует непосредственно имущественные (продажа, дарение, наследование имущества и др.) и личные неимущественные отношения (личная и семейная тайна, честь и доброе имя, авторское право и др.).

Семейный кодекс Кыргызской Республики (СК КР) (от 30 августа 2003 года № 201) содержит нормы, регулирующие процесс вступления граждан в брак, прекращение брачных отношений, усыновление, лишение родительских прав и др.

Трудовой кодекс Кыргызской Республики (ТК КР) (от 4 августа 2004 года № 106) регулирует трудовые правоотношения (порядок принятия на работу и увольнения, соблюдение трудовой дисциплины и охраны труда и др.).

Действуют и другие кодексы, такие как жилищный, таможенный, налоговый, земельный, экологический, бюджетный и др.

Кодексы, принимаются на основе и для реализации **Основного закона любого государства – Конституции.** Об основных действующих законах Кыргызской Республики ты узнаешь на уроках правоведения, цель же данного учебного пособия **«Я и Уголовный закон»** – помочь тебе хорошо усвоить некоторые аспекты Уголовного закона, понять, чего не следует делать для того, чтобы вырасти законопослушным, честным и ответственным гражданином своей страны.

ГЛАВА 2.

ЧТО ТАКОЕ ПРАВОНАРУШЕНИЕ?

Давайте сначала разберемся, что представляет из себя правонарушение. Если сказать коротко, то правонарушение – это деяние, которое нарушает какие-либо нормы права. Если дать более развернутое определение, то **правонарушение – это противоправное, виновное (умышленное или неосторожное) действие или бездействие, за которое в соответствии с действующим законодательством Кыргызской Республики установлена ответственность.**

Итак, правонарушение может выражаться как **в действии**, так и **в бездействии**. То есть, для того чтобы нарушить какой-либо закон, не обязательно нужно сделать что-то плохое, достаточно не сделать в нужный момент того, что нужно было сделать. Для примера: действие – переход улицы в неположенном месте (ты не должен был переходить, но перешел); бездействие – езда в общественном транспорте без оплаты проезда (ты должен был оплатить за проезд, но не оплатил).

Рассмотрим, что представляют из себя **действие и бездействие. Действие** – это активное поведение человека, причем им может быть и телодвижение, и даже голос (например, команда «фас» собаке или громкий крик, вызвавший сход лавины, и т. п.) **Бездействие** – это пассивное осознанное поведение, но его нельзя понимать только с точки зрения отсутствия движения. Например, для оказания помощи утопающему нужно было плыть к нему, а спасатель поплыл к обратно берегу – это бездействие, выраженное в изменении направления движения. Или другой пример: водитель, увидев пешехода вблизи машины, в спешке нажал не на тормоз, а на «газ», хотя вовсе не хотел этого. Такое без-

действие выражено в действии, противоположном совершению необходимого действия (водитель не сделал того, что должен был сделать).

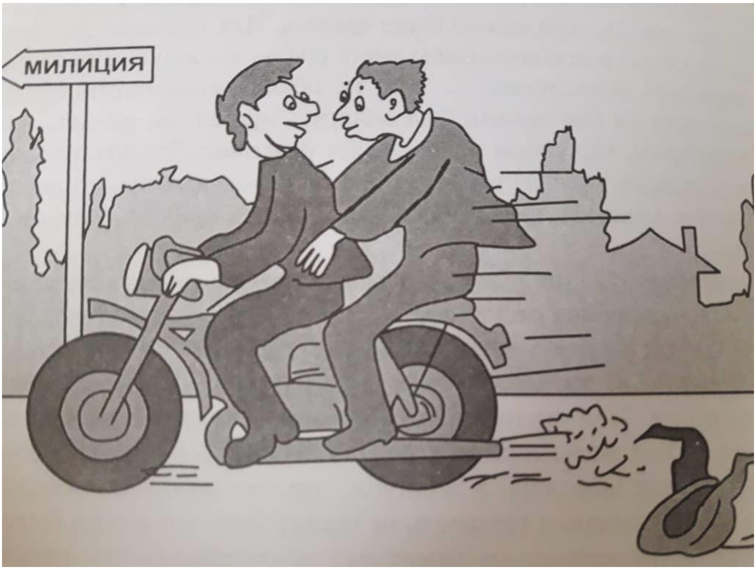

Рисунок 3

Каждое правонарушение имеет обязательные **признаки.** Одним из них является **противоправность действия**. Это значит, что нарушается норма какого – либо закона. Например, ты знаешь, что за проезд в автобусе или в маршрутном такси нужно платить. Если же проедешь «зайцем», то тебя могут оштрафовать. Основанием является тот факт, что нарушено требование постановления № 264 от 13.10.2011 года Бишкекского городского кенеша «Правила организации пассажирских перевозок автомобильным транспортом в г. Бишкек». Следовательно, противоправность безбилетного проезда состоит в том, что нарушается требование указанного нормативно-правового акта об обязательной оплате за проезд.

Или рассмотрим такую ситуацию: Болот и его старший брат Максат едут на мотоцикле без шлемов. Их останавливает инспектор патрульной службы милиции и штрафует Максата за то, что он и Болот были без шлемов.

Обратите внимание, Болота он не штрафует. Почему? Потому, что Максат управлял мотоциклом, на котором, согласно правилам дорожного движения (ПДД), нужно ездить в застегнутых мотошлемах (пассажир также должен быть в мотошлеме). На этом мотоцикле Болот ехал как пассажир, за безопасность которого ответственность несет водитель. Поэтому часть 6 статьи 182 КоП КР «Нарушение правил эксплуатации транспортных средств» предусматривает ответственность водителя за нарушение правил пользования мотошлемами и ремнями безопасности. Данное нарушение влечет наложение штрафа для физических лиц 10 расчетных показателей (10 х 100 = 1 000), то есть 1 000 сомов.

Справка: *Расчетный показатель – нормативный денежный показатель для определения размера социальных выплат, компенсаций, экономических санкций, административных взысканий и штрафов, других экономических показателей, не связанных с оплатой труда. Расчетный показатель утверждается Жогорку Кенешем Кыргызской Республики по представлению Кабинета Министров Кыргызской Республики. С 01.01.2006 года утвержден размер расчетного показателя в сумме 100 (сто) сомов.*

Следующий обязательный признак правонарушения – **виновность.** Он предусматривает обязательное наличие вины – умышленной или неосторожной. Что это значит? Виной является психическое отношение лица к совершаемому им деянию (действию или бездействию) и его последствиям, предусмотренным Кодексом о правонарушениях, Уголовным кодексом. Формами вины могут быть умысел или неосторожность. Умышленная вина – это когда ты знаешь, что де-

лать так нельзя, то есть осознаешь противоправный характер своего действия (бездействия), но сознательно идешь на нарушение (например, переходишь улицу в неположенном месте). Неосторожная вина – это когда ты не хочешь нарушать существующие правила, но делаешь это (например, кидая мяч, нечаянно попадаешь в окно соседу). Во втором случае определенная вина тоже есть, потому что человек, кидающий мяч в сторону чужого дома, должен был подумать о том, что он может попасть в окно и разбить стекло. Бывает так, что один и тот же проступок содержит вину и не имеет ее. Например, если мяч бросил шестнадцатилетний Болот, то его вина, конечно, есть, ибо он понимает, что делает. Но, если это сделал его младший пятилетний брат Азамат, то его вины нет, потому что он еще маленький и не осознает своих действий.

И последний признак – **наказуемость деяния. Наказуемость деяния** понимается как возможность назначения наказания за его совершение. Наказание за правонарушение и преступление применяется по приговору суда или по решению уполномоченных государственных органов к лицу, признанному виновным в совершении правонарушения или преступления, и заключается в предусмотренном Кодексом о правонарушениях и Уголовным кодексом ограничении прав и свобод осужденного (правонарушителя), возложении на него определенных обязанностей. Целями наказания лица являются исправление и ресоциализация виновного, предупреждение совершения новых преступлений, а также восстановление социальной справедливости.

За совершение правонарушений, согласно КоП КР (статья 28), могут применяться следующие виды взысканий:

1) **предупреждение** (предупреждение выносится уполномоченным органом в письменной форме и имеет целью недопущение совершения подобных правонарушений в бу-

дущем. Предупреждение может применяться при совершении правонарушений, не повлекших вредных последствий);

2) **общественные работы** (общественные работы назначаются судом детям от шестнадцати до восемнадцати лет – от четырех до 20 часов. Запрещается привлечение к общественным работам в ночное время);

3) **штраф** (штраф является денежным взысканием в доход государства, налагаемым судом, уполномоченным органом на лицо, виновное в совершении правонарушения. Размер штрафа определяется исходя из расчетного показателя, установленного на момент совершения правонарушения, а в отдельных случаях – прямо указанных в Кодексе о правонарушениях. Минимальный размер налагаемого на физических лиц штрафа – не менее 10, а максимальный – не более 200 расчетных показателей.

4) **выдворение иностранных граждан** (выдворение иностранных граждан за пределы Кыргызской Республики назначается судом. Иностранный гражданин обязан покинуть Кыргызскую Республику в срок, указанный в решении суда. Если лицо, в отношении которого принято решение о выдворении, не покинет территорию Кыргызской Республики в установленный в решении суда срок, оно подлежит помещению в специализированные центры на срок, необходимый для организации его выдворения, но не более чем на 30 суток, о чем данное лицо предупреждается при вынесении решения суда о его выдворении).

5) **арест** (арест применяется по месту совершения правонарушения судом, а в условиях чрезвычайного или военного положения – комендантом. Арест не может применяться к детям, к женщинам старше пятидесяти пяти лет и мужчинам старше шестидесяти лет, к беременным женщинам, к имеющим детей в возрасте до трех лет женщинам, к лицам, воспитывающим в одиночку ребенка в возрасте до

шестнадцати лет, а также к лицам с ограниченными возможностями здоровья, имеющим инвалидность первой или второй группы).

В случае совершения одним лицом двух или более правонарушений взыскание применяется за каждое правонарушение отдельно (статья 47 КоП КР).

ГЛАВА 3.

ЧТО ТАКОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ?

Преступление – это тоже правонарушение, только по характеру более тяжкое общественно опасное деяние, за которое предусмотрено более суровое наказание. Например, в приведенном выше случае с Петей и Болотом противоправность их действий состояла уже в нарушении другого закона – Уголовного кодекса КР, статья 206 которого гласит, что грабеж – это открытое завладение чужим имуществом. То есть чужие вещи брать нельзя, и это все знают. И если ребенок берет, причем открыто, не принадлежащие ему вещи, то это и есть грабеж – противоправное действие, наказуемое уголовным законом в виде назначения определенных видов наказаний: **общественных работ, штрафа, ограничения свободы, исправительных работ и лишения свободы.**

В статье 18 УК КР преступлению дается следующее определение: «Преступлением признается предусмотренное уголовным законом общественно опасное, виновное и наказуемое деяние (действие или бездействие)».

Преступления, в зависимости от характера и степени общественной опасности, подразделяются (статья 19 УК КР классификации преступлений) на преступления **небольшой тяжести, менее тяжкие, тяжкие и особо тяжкие.** К **преступлениям небольшой тяжести** относятся умышленные и неосторожные преступления, за которые наказание в виде лишения свободы не предусмотрено. К **менее тяжким преступлениям** относятся умышленные преступления, за которые законом предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок не свыше пяти лет, а также неосторожные преступления, за которые предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок не свыше десяти лет. К **тяжким пре-**

ступлениям относятся умышленные преступления, за которые предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок более пяти лет, но не свыше десяти лет. К **особо тяжким преступлениям** относятся умышленные преступления, за которые законом предусмотрено наказание в виде лишения свободы на срок свыше десяти лет или пожизненное лишение свободы.

Очень похоже на то, что мы обсуждали в предыдущей главе. Но здесь мы будем еще внимательней рассматривать признаки преступного правонарушения. И еще раз уточним, что слово **«тяжкое»** говорит о большей общественной опасности или о том, что оно наносит гораздо больше вреда (ущерба), чем любое другое правонарушение.

Рассмотрим более подробно термин «деяние», который уже использовался во второй главе и имеется в приведенном определении преступления. По существу, деяние – это то же самое действие или бездействие. То есть человек должен что-то обязательно совершить или, наоборот, не совершать. Почему мы так упорно говорим об этом? Потому что человек может иногда иметь тайные мысли, убеждения, даже цели, не всегда одобряемые обществом, но, если для их воплощения он ничего не предпринял, это не наказывается, а, следовательно, не может быть преступлением. Вспомним пример, приведенный в начале: если бы Петя и Болот только подумали о том, чтобы отобрать что-либо у малышей, но не стали бы этого делать, то это не было бы преступлением.

Люди, совершившие преступление, по уголовному закону могут быть преданы суду, осуждены или оправданы. Но вначале всегда проводится процедура, называемая следствием, которую осуществляет следователь. Следственные подразделения есть во многих правоохранительных органах: прокуратуре, органах внутренних дел, органах национальной безопасности, органах уголовно-исполнительной системы. Кроме то-

го, есть органы дознания, к которым, согласно статье 39 Уголовно-процессуального кодекса Кыргызской Республики (УПК КР), относятся, кроме следственных органов, **органы внутренних дел, органы национальной безопасности, таможенные органы, органы и учреждения уголовно-исполнительной системы, органы службы чрезвычайных ситуаций, командиры воинских частей, соединений и начальники военных учреждений, командиры пограничных частей, командиры воздушных судов, руководители геологоразведочных партий, экспедиций в отдаленных местностях, главы дипломатических представительств и консульских учреждений Кыргызской Республики.**

Рисунок 4

Орган дознания в пределах своей компетенции обеспечивает регистрацию в **Едином реестре преступлений (ЕРП)** заявлений, сообщений о совершенном или готовящемся преступлении, принимает меры к сохранению следов происше-

ствия, осуществляет оперативно-розыскные мероприятия, не ограничивающие конституционные права граждан, для предупреждения, пресечения преступлений, обнаружения и розыска лиц, совершивших преступления, а также по поручению следователя по специальным следственным действиям для раскрытия преступления и собирания доказательств. Предоставляет прокурору и следователю, действующим в пределах своей компетенции, истребуемые ими сведения и материалы, выполняет письменные указания и поручения прокурора, поручения следователя, в том числе поручения о применении мер защиты потерпевших, свидетелей, других лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве. Осуществляет привод, выполняет письменные поручения и распоряжения суда в соответствии с УПК КР, осуществляет контроль за соблюдением условий и порядка избранной меры пресечения. Отдельные органы дознания принимают неотложные меры только по сохранению следов происшествия с передачей собранных материалов следователю или прокурору по подследственности, определенной УПК КР.

Хотелось бы отметить, что, в свою очередь, обязанностью каждого гражданина является всемерное оказание помощи органам дознания и следствия. Этим он защищает общество, а значит, себя и свою семью от преступных посягательств.

Давайте рассмотрим несколько примеров:

1. Рано утром наши друзья Болот и Петя ехали на рыбалку. Вдруг они увидели, как через забор дома двое мужчин перебросили какой-то тюк и, погрузив его в машину, уехали. Болот предположил, что это, наверное, воры и, следовательно, необходимо об этом сообщить в милицию. На это Петя возразил, что у них нет телефонов, кроме того, они могут опоздать к клеву, и друзья поехали дальше. Вечером, когда они вернулись с рыбалки, Петина мама встретила их со сле-

зами и сообщила о том, что у них обворовали квартиру. Живущая этажом ниже соседка, рассказала сотрудникам милиции, что видела двоих мужчин, которые заходили в подъезд и вышли через полчаса, затем они сели в оранжевый «Москвич», номер которого соседка не запомнила. Один из милиционеров с досадой сказал: «Вторая кража за день на этом "Москвиче"». Внимательно слушавший Болот насторожился и тут же переспросил: «Дяденька, а первая где была?». Когда милиционер назвал адрес, Петя и Болот сразу поняли, что утром они видели тех самых воров. Они очень пожалели, что не вернулись и не сообщили в милицию. Петю особенно огорчила кража компьютера. Тут Болот вдруг вспомнил цвет машины и ее номер. Милиционер подробно расспросил Болота и передал информацию в дежурную часть отдела милиции. Через несколько часов выяснилось, что воров поймали, но Петин компьютер они успели продать. «Эх, Болот, почему ты не настоял на своем», – расстраивался Петя.

2. В другой раз приятели увидели, как машина сбила пешехода и, не останавливаясь, уехала. Петя сразу же побежал к сбитому человеку, крича на ходу: «Болот! Беги вызывай "скорую помощь" и позвони в милицию, сообщи адрес и номер машины, а я помогу пострадавшему!». В данном случае действия друзей были абсолютно правильными и благодаря этому человек остался жив, а водитель своевременно принятыми мерами был задержан.

Надеюсь, мой друг, ты понял, что надо всегда быть внимательным, сообщать о подозрительных людях и их действиях в милицию, а также необходимо помогать тем, кто оказался жертвой преступления или происшествия. А самое главное – не надо самому совершать ни правонарушения ни, тем более, преступления. Об их последствиях ты узнаешь в следующей главе.

ГЛАВА 4.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ДЕТЕЙ

Нарушения норм любых кодексов – это правонарушения, которые влекут за собой определенную ответственность. Для детей она предусмотрена в Кодексе о правонарушениях и в Уголовном кодексе. Прежде чем говорить об ответственности детей, уточним понятие термина «ребенок» («дети»).

В приложении № 1 п. 9 УК КР говорится, что **«ребенок (дети) – это лицо (лица), не достигшее восемнадцатилетнего возраста»**.

Возвратимся к ответственности и рассмотрим, что же она из-себя представляет. Если сформулировать данное понятие простыми словами, то **ответственность** – это необходимая обязанность отвечать за свои действия, поступки и быть ответственным за них. В другом смысле, **ответственность за свои поступки** – это способность человека давать отчет своим действиям, а самое главное – задумываться об их последствиях.

Уголовным законом установлены особенности реализации уголовной ответственности в отношении детей. Согласно **части 3 статьи 60 УК КР,** за одно преступление может быть назначено лишь одно основное наказание, предусмотренное в санкции статьи (части статьи) Особенной части УК КР.

Как было отмечено выше, детьми признаются лица, которым до момента совершения преступления не исполнилось восемнадцати лет. Это следует понимать так: если тебе в день совершения преступления было семнадцать, а на следующий день исполнилось восемнадцать, то ответственность все равно будет как у детей. Лицо считается достигшим определенного возраста не в день рождения, а начиная со следующих суток, то есть после 00:00 часов.

Возраст уголовной ответственности определяется на момент совершения преступления, независимо от времени наступления последствий. Согласно части 2 статьи 96 УК КР, ребенку в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, совершившему преступление, может быть судом назначено **наказание,** либо к нему могут быть применены **принудительные меры воспитательного характера**, либо установлен **пробационный надзор.**

Пробация – это новый социально-правовой институт государства, осуществляющий применение к осужденным комплекса мер государственного принуждения, общественного воздействия при их добровольном участии в индивидуальных социально-правовых программах, основанный на социальном исследовании личности и направленный на исправление осужденных, профилактику совершения правонарушений, оказание социального содействия и принятие мер к их ресоциализации.

Если коротко, то пробация – это вид условного наказания, при котором осужденному дается испытательный срок вместо тюрьмы, то есть без изоляции от общества, и над ним будут надзирать специальные органы пробации.

Пробация реализуется через **орган пробации,** представляющий собой уполномоченный государственный орган, осуществляющий исполнение уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества, и принудительных мер уголовно-правового воздействия, надзор за лицами, которым отсрочено исполнение наказания, условно-досрочно освобожденным из исправительных учреждений, с выполнением социально-правовых функций.

Пробационный надзор – деятельность органа пробации по осуществлению контроля за исполнением возложенных судом на осужденных надзорных требований и пробационных обязанностей в соответствии с законодательством.

Справка: *после принятия и вступления в силу закона Кыргызской Республики от 24.02.2017 года № 34 «О пробации» была создана служба пробации, которая в настоящее время в качестве Департамента пробации функционирует под юрисдикцией Министерства юстиции Кыргызской Республики.*

Пробация в отношении детей (ювенальная пробация) осуществляется в целях обеспечения их прав и законных интересов, предотвращения повторного совершения ими правонарушения, обеспечения эффективности психолого-педагогического процесса, а также их ресоциализации и реинтеграции в общество (статья 35 закона КР «О пробации»).

В главе 17 УК КР предусмотрены особенности уголовной ответственности детей. Так, статья 97 УК КР содержит положения об освобождении ребенка в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет от уголовной ответственности в связи с применением **мер по отвлечению** от системы уголовного судопроизводства. Согласно данной статье, ребенок в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет, который впервые совершил преступление небольшой тяжести и (или) менее тяжкое преступление, ранее не имел судимости, не участвовал в программе по отвлечению его от системы уголовного судопроизводства и признался в совершении преступления, освобождается от уголовной ответственности следователем в рамках досудебного производства с применением мер отвлечения от системы уголовного судопроизводства, которые направлены на содействие надлежащему развитию и ресоциализации ребенка и предотвращение повторного совершения преступления, перечень которых устанавливается в договоре в соответствии с УПК КР.

В случае умышленного неисполнения ребенком в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет мер по отвлечению от системы уголовного судопроизводства, следователь

вправе изменить применяемые меры, продлить срок действия договора или отменить решение об отвлечении от системы уголовного судопроизводства.

Согласно статье 98 УК КР, ребенок в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, впервые совершивший преступление небольшой тяжести и (или) менее тяжкое преступление, освобождается судом от наказания, если будет признано, что его исправление может быть достигнуто путем применения принудительных мер воспитательного характера.

Судом могут быть назначены следующие принудительные меры воспитательного характера:

1) передача под надзор с предупреждением;

2) ограничение поведения с предупреждением.

Ребенку в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет могут быть назначены одновременно две принудительные меры воспитательного характера, предусмотренные пунктами 1 и 2 части 1 статьи 99 УК КР. Срок применения принудительных мер воспитательного характера, предусмотренных частью 1 данной статьи, устанавливается продолжительностью от шести месяцев до трех лет.

Если ребенок в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет два и более раз нарушает условие, предусмотренное принудительной мерой воспитательного характера, то суд, по представлению уполномоченного государственного органа заменяет такую меру более строгой принудительной мерой воспитательного характера или решает вопрос о применении наказания (статья 99 УК КР).

Согласно статье 100 УК КР, **передача под надзор с предупреждением** означает возложение на родителей, лиц, их заменяющих, или уполномоченный государственный орган обязанностей по надзору за поведением ребенка в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет. Такого ребенка предупреждают о том, что, в случае совершения нарушений в пе-

риод надзора, к нему будет применена более строгая принудительная мера воспитательного характера. Кроме этого, за совершение преступления на ребенка могут возлагаться **ограничения поведения с предупреждением.** Суть данной нормы состоит в том, что ребенку в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет может быть **запрещено:**

1) посещать определенные места;
2) покидать жилище в течение определенного времени;
3) общаться с определенными лицами;
4) использовать определенные формы досуга.

Ребенку от четырнадцати до восемнадцати лет может быть поручено:

1) возобновить учебу в образовательном учреждении;
2) трудоустроиться с помощью уполномоченного государственного органа в установленные судом сроки.

Кроме запретов и обязательств, предусмотренных статьей 101 УК КР, суд по собственному усмотрению может иным образом ограничить поведение ребенка в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет. Его предупреждают, что, в случае невыполнения установленных запретов и обязательств, к нему будет применена более строгая принудительная мера воспитательного характера или уголовное наказание.

По истечении половины срока принудительной меры воспитательного характера в виде ограничения поведения с предупреждением, установленного судом для осужденного, при добросовестном исполнении условий меры уголовно-правового воздействия, достижении положительных результатов в исправлении и ресоциализации, полного возмещения ущерба, причиненного преступлением, орган пробации вправе направить в суд представление об отмене принудительной меры воспитательного характера в виде ограничения поведения с предупреждением (статья 101 УК КР).

Назначая наказание ребенку, учитываются условия его жизни и воспитания, уровень психического развития, иные особенности личности, а также влияние на него старших по возрасту лиц.

Возраст ребенка как смягчающее обстоятельство учитывается в совокупности с другими смягчающими и отягчающими ответственность обстоятельствами.

Суд назначает наказание в пределах, установленных соответствующей статьей Особенной части УК, предусматривающей ответственность за совершенное преступление. При назначении наказания суду необходимо учитывать, чтобы наказание было адекватным степени вины и степени причиненного деянием вреда с учетом предупредительных целей наказания.

Более строгий вид наказания, предусмотренный статьей 60 УК, может назначаться только в случае, когда менее строгий вид наказания не может обеспечить достижение целей наказания.

Если статьей (частью статьи) Особенной части УК, по которой лицо привлекается к уголовной ответственности, в качестве признака состава преступления предусматривается смягчающее или отягчающее обстоятельство, то же обстоятельство при назначении наказания во внимание не принимается (статья 72 УК КР). При назначении наказания суд рассматривает обстоятельства совершения преступления, которые делятся на **смягчающие** (статья 73 УК) и **отягчающие** (статья 74 УК).

При назначении наказания **обстоятельствами, смягчающими наказание, признаются:**

1) чистосердечное раскаяние или способствование раскрытию преступления;

2) добровольное возмещение нанесенного ущерба или устранение причиненного вреда;

3) совершение преступления вследствие стечения личных, семейных, материальных или иных обстоятельств;

4) совершение преступления в силу служебной или иной зависимости;

5) совершение преступления ребенком в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет;

6) совершение преступления женщиной в состоянии беременности.

При назначении наказания суд может признать смягчающими и другие обстоятельства.

То есть, если ты совершил преступление, но потом понял, что сделал его по глупости или нечаянно, решил всеми силами исправить содеянное, то суд при назначении наказания это обстоятельство учтёт как смягчающее.

При назначении наказания **обстоятельствами, отягчающими наказание, признаются:**

1) совершение преступления в составе группы лиц, группы лиц по предварительному сговору, организованной группы или преступного сообщества;

2) совершение преступления на почве расовой, этнической, национальной, религиозной или межрегиональной вражды (розни);

3) причинение преступлением тяжкого вреда;

4) совершение преступления в отношении ребенка, инвалида, престарелого лица или лица, находящегося в беспомощном состоянии;

5) совершение преступления в отношении женщины, находящейся в состоянии беременности;

6) совершение преступления в отношении лица, находящегося в материальной или служебной зависимости от виновного;

7) совершение преступления с особой жестокостью;

8) совершение преступления в условиях чрезвычайного или военного положения или в условиях общественного бедствия;

9) совершение преступления общеопасным способом;

10) совершение преступления с целью скрыть другое преступление или облегчить его совершение;

11) совершение преступления лицом, находящимся в состоянии опьянения.

Суд вправе, в зависимости от характера преступления, не признать это обстоятельство отягчающим наказание.

При назначении наказания суд не может признать отягчающими обстоятельства, которые не предусмотрены статьей 74 УК КР.

Вот так трактуются отягчающие и смягчающие обстоятельства в Уголовном кодексе. Надеюсь, что тебе, мой друг, понятно, что отношение закона к детям довольно гуманное, но это вовсе не означает, что стоит совершать преступления.

А теперь давай рассмотрим некоторые отягчающие обстоятельства, которые часто применяются к детям, на уже приведенных ранее примерах. Вспомни, как Петя и Болот ограбили малышей. Так вот, во-первых, **само ограбление – уже тяжкое преступление.** Во-вторых, в данном примере **были еще и отягчающие обстоятельства:**

- преступление было совершено в отношении малолетних детей;
- преступление было совершено по предварительному сговору;
- неоднократность совершения, так как Петя сказал, что такое они проделывали уже не раз.

Смягчающим же обстоятельством было то, что сами грабители – дети.

Согласно статье 103 УК КР, к детям в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, совершившим преступления, могут быть применены **только следующие виды наказаний:**

1) общественные работы;

2) штраф;

3) ограничение свободы;

4) исправительные работы;

5) лишение свободы.

В случае, если осужденный ребенок в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, которому назначен пробационный надзор, совершил в течение пробационного срока новое преступление, не являющееся особо тяжким, суд, с учетом обстоятельств дела и личности виновного, может повторно принять решение о применении пробационного надзора, установив новый пробационный срок и возложив на осужденного исполнение пробационных обязанностей, предусмотренных статьей 83 УК КР.

На осужденного, в отношении которого установлен пробационный надзор, суд возлагает выполнение следующих **надзорных требований**:

1) явиться в орган пробации по месту жительства в течение десяти дней с момента вступления приговора суда в законную силу;

2) не выезжать за пределы страны;

3) уведомлять орган пробации о месте жительства, работы или учебы, а также об их изменении;

4) являться два раза в месяц в орган пробации для регистрации и участия в профилактической беседе.

В случае освобождения лица от отбывания наказания в виде лишения свободы с применением мер пробационного надзора суд возлагает на осужденного одну или более из следующих **обязанностей:**

1) пройти курс лечения от алкоголизма, наркомании, токсикомании или болезни, представляющей опасность для здоровья других лиц, на что им предварительно было дано согласие до вынесения приговора суда;

2) не употреблять психоактивные вещества;

3) не контактировать с определенными лицами;

4) возместить в определенный судом срок ущерб, причиненный потерпевшему в результате преступления;

5) не посещать определенные места;

6) находиться в определенное судом время суток по месту жительства;

7) поступить на работу или учебу к установленному судом сроку;

8) участвовать в программах ресоциализации, назначаемых органом пробации;

9) осуществлять обязанности по содержанию лиц, находящихся на иждивении;

10) по требованию органа пробации извещать об исполнении обязанностей, возложенных судом.

Суд по своему усмотрению может возложить на осужденного исполнение и других пробационных обязанностей, способствующих исправлению осужденного.

Пробационный надзор осуществляется органом пробации. В течение пробационного срока суд по представлению органа пробации может полностью или частично отменить либо дополнить ранее установленные для осужденного пробационные обязанности. По ходатайству осужденного суд может полностью или частично отменить пробационные обязанности, предусмотренные пунктами 3, 5 и 6 части 2 статьи 83 УК КР.

Общественные работы, назначаемые детям (статья 104 УК КР). Назначаются на срок от 20 до 120 часов и заключаются в выполнении работ с учетом физических возможностей ребенка, которые исполняются им в свободное от учебы или основной работы время. Продолжительность исполнения данного вида наказания детям в возрасте от четырнадцати до шестнадцати лет не может превышать двух часов в день, а детям в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет – трех часов в день.

Штраф, назначаемый ребенку (статья 105 УК КР). Применяется к детям, достигшим шестнадцатилетнего возраста. Штраф назначается при наличии у осужденного ребенка самостоятельного заработка или имущества, на которое может быть обращено взыскание. Штраф устанавливается в размере от 50 до 1 400 расчетных показателей.

Ограничение свободы, назначаемое ребенку (статья 106 УК КР). Ограничение свободы детям в возрасте от четырнадцати до шестнадцати лет назначается за преступление небольшой тяжести или менее тяжкое преступление, на срок от двух до шести месяцев, детям в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет – от шести месяцев до одного года.

Исправительные работы (статья 107 УК КР). Назначаются трудоустроенным детям в возрасте от шестнадцати до восемнадцати лет по месту работы от одного месяца до одного года. Из заработка ребенка, осужденного к исправительным работам, осуществляется отчисление в доход государства в размере, установленном приговором суда, в пределах от 5 % до 10 %.

Лишение свободы, назначаемое ребенку (статья 108 УК КР). Наказание в виде лишения свободы детям, не достигшим восемнадцатилетнего возраста на момент совершения преступления, может быть назначено на срок от шести месяцев до десяти лет.

Ребенку в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, совершившему преступление в возрасте до восемнадцати лет, срок лишения свободы устанавливается:

1) за менее тяжкое преступление – до двух лет;

2) за тяжкое преступление – от двух до пяти лет;

3) за особо тяжкое преступление – от пяти до десяти лет.

При назначении наказаний по совокупности преступлений или приговоров максимальный срок лишения свободы не может превышать десяти лет.

Наказание в виде лишения свободы не может быть назначено осужденному ребенку в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, впервые совершившему менее тяжкое преступление в возрасте до шестнадцати лет.

Отбывание наказания в виде лишения свободы лицу, не достигшему к моменту вынесения приговора восемнадцати лет, назначается в воспитательных колониях общего или усиленного режима.

Отбывание наказания в воспитательных колониях назначается:

1) ребенку мужского пола, осуждаемому впервые к лишению свободы, ребенку женского пола, а также детям, которым отменен пробационный надзор и назначено наказание в виде лишения свободы, – в воспитательных колониях общего режима;

2) ребенку мужского пола, ранее отбывавшему наказание в виде лишения свободы, – в воспитательных колониях усиленного режима.

В зависимости от характера и степени общественной опасности совершенного преступления, личности виновного и иных обстоятельств дела судом с указанием мотивов принятого решения может быть назначено отбывание лишения свободы осужденным детям мужского пола в воспитательных колониях общего режима.

При назначении ребенку в возрасте от четырнадцати до шестнадцати лет наказания в виде лишения свободы за совершение тяжкого либо особо тяжкого преступления низший предел наказания, предусмотренный соответствующей статьей Особенной части УК КР, сокращается наполовину.

Наказание в виде лишение свободы на определенный срок состоит в принудительной изоляции осужденного от общества и помещении его на установленный в приговоре срок в учреждения уголовно-исполнительной системы. Ли-

шение свободы подразумевает содержание в воспитательной колонии, где свобода ограничивается пределами не помещения, а охраняемой территорией колонии. Другими словами, внутри колонии можно находиться под открытым небом (в отличие от нахождения под стражей в камере ИВС или СИЗО во время следствия), занимаясь учебой, прохождением обучения по специальностям (токарь, электросварщик, столяр-плотник), участвуя в проводимых спортивных, культмассовых мероприятиях, а также выполняя различные работы по плану администрации воспитательной колонии.

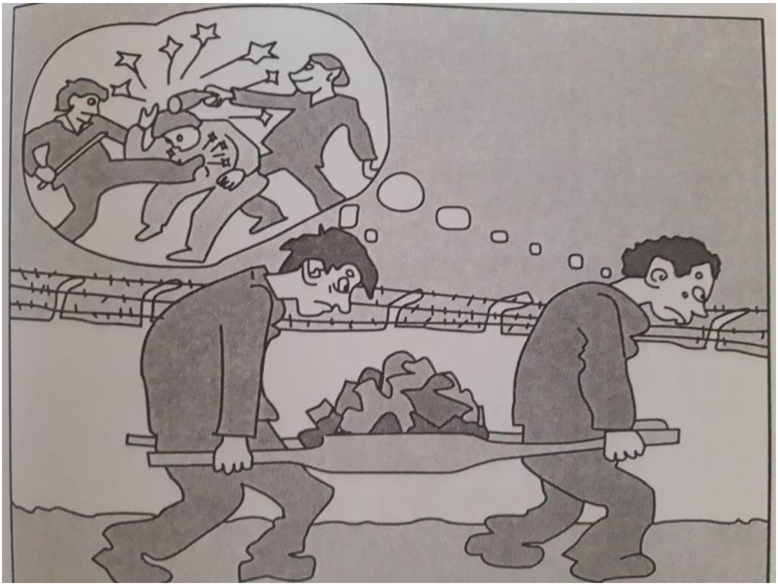

Рисунок 5

Освобождение от наказания с применением пробационного надзора в отношении ребенка (статья 109 УК КР). Суд, при назначении наказания в виде лишения свободы за менее тяжкое и (или) тяжкое преступление, учитывая личность виновного, а также другие обстоятельства дела, может

принять решение об освобождении его от отбывания наказания с применением пробационного надзора и возложением пробационных обязанностей, предусмотренных статьей 83 УК КР, если придет к выводу о возможности исправления осужденного ребенка в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет без отбывания наказания.

В течение пробационного срока суд в порядке, определенном статьей 83 УК КР, может полностью или частично отменить либо дополнить ранее установленные для осужденного ребенка в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет пробационные обязанности. Пробационный надзор устанавливается на срок от шести месяцев до одного года.

Правовые последствия пробации (статья 110 УК КР). По истечении пробационного срока осужденный ребенок в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет, выполнивший возложенные на него пробационные обязанности и не совершивший нового преступления, считается отбывшим наказание.

Если осужденный ребенок в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет без уважительных причин нарушит возложенные на него пробационные обязанности, суд по представлению органа пробации отменяет пробационный надзор и направляет его для отбывания назначенного наказания.

В случае совершения осужденным ребенком в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет в течение пробационного срока нового преступления, суд отменяет пробационный надзор и назначает ему наказание в соответствии со статьей 78 УК КР (Назначение наказания по совокупности приговоров).

Если до истечения половины срока пробационного надзора осужденный ребенок в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет добросовестно исполнил условия пробационного надзора, достиг положительных результатов в ис-

правлении и ресоциализации, возместил полностью ущерб, причиненный преступлением, суд по представлению органа пробации может постановить об отмене пробационного надзора. При этом пробационный надзор может быть отменен по истечении не менее половины установленного пробационного срока.

Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания в связи с истечением сроков давности (статья 111 УК КР). Сроки давности, предусмотренные статьей 58 (Освобождение от уголовной ответственности в связи с истечением сроков давности уголовного преследования) и статьей 92 (Давность исполнения обвинительного приговора) УК КР, при освобождении детей в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет от уголовной ответственности или от отбывания наказания сокращаются наполовину.

Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания (статья 112 УК КР). К лицам, осужденным к лишению свободы за преступление, совершенное в возрасте до восемнадцати лет, может быть применено условно-досрочное освобождение от отбывания наказания на условиях и в порядке, предусмотренных частями 2, 4 статьи 88 и статьей 90 УК КР (эти статьи приведены ниже).

Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания применяется после фактического отбытия ребенком в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет:

1) не менее одной четверти срока наказания, назначенного за менее тяжкое преступление;

2) не менее одной трети срока наказания, назначенного за тяжкое преступление;

3) не менее половины срока наказания, назначенного за особо тяжкое преступление.

Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания (статья 88 УК КР). Условно-досрочное освобождение

применяется к осужденному при совокупности всех нижеперечисленных условий:

1) достигшему положительных результатов исправления и ресоциализации;

2) возместившему не менее половины ущерба, причиненного преступлением;

3) не имеющему непогашенное дисциплинарное взыскание;

4) добросовестно относящемуся к труду и обучению во время отбывания наказания;

5) прошедшему курс лечения от алкоголизма, наркотической, психотропной или токсической зависимости, если такая зависимость существует.

Условно-досрочное освобождение от наказания применяется судом по месту отбытия наказания осужденным по его личному заявлению либо по представлению администрации учреждения уголовно-исполнительной системы.

Условно-досрочное освобождение от наказания применяется после фактического отбытия осужденным:

1) не менее двух третей срока наказания, назначенного за совершение менее тяжкого преступления;

2) не менее трех четвертей срока наказания, назначенного за совершение тяжкого или особо тяжкого преступления, а также трех четвертей срока наказания, назначенного лицу, ранее условно-досрочно освобождавшемуся, если условно-досрочное освобождение было отменено;

3) достигшим соглашения с потерпевшей стороной в рамках медиации – не менее половины срока наказания, назначенного за совершение менее тяжкого преступления;

4) не менее двадцати пяти лет при наказании в виде пожизненного лишения свободы, за исключением ограничений, предусмотренных статьей 89 УК КР.

Справка: *Медиация, согласно Закона Кыргызской Республики «О медиации» (от 28 июля 2017 года № 161), – это про-*

цедура урегулирования спора при содействии медиатора (медиаторов) путем согласования интересов спорящих сторон в целях достижения ими взаимоприемлемого соглашения.

Медиатор – независимое физическое лицо, отвечающее требованиям настоящего Закона, оказывающее помощь сторонам в проведении медиации.

Стороны медиации – физические лица и (или) юридические лица, выразившие согласие на урегулирование спора посредством медиации.

Неприменение условно-досрочного освобождения от отбывания наказания (статья 89 УК КР). Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания не применяется к лицу, осужденному:

1) к лишению свободы за совершение посягательства на жизнь ребенка или половую неприкосновенность ребенка;

2) за пытки;

3) за преступления против мира и безопасности человечества, а также военные преступления;

4) за совершение преступления в составе организованной группы или преступного сообщества;

5) за акт терроризма или создание экстремистской организации;

6) за преступления против общественной безопасности, основ конституционного строя и безопасности государства.

Назначение испытательного срока при условно-досрочном освобождении от отбывания наказания (статья 90 УК КР). В случае применения условно-досрочного освобождения от отбывания наказания испытательный срок начинается с момента вступления в силу судебного акта.

Суд назначает лицу, условно-досрочно освобожденному от отбывания наказания, испытательный срок в пределах неотбытой части срока наказания, но не более трех лет.

Суд постановляет об установлении надзора за условно-досрочно освобожденным на время испытательного срока, осуществляемого органом пробации. При установлении надзора над осужденным, суд на время испытательного срока возлагает на него надзорные требования, а также может возложить обязанности, предусмотренные статьей 83 УК КР.

Если осужденный не соблюдает установленные надзорные требования и обязанности, возложенные на него в течение испытательного срока, суд на основании представления органа пробации может вынести постановление об отмене условно-досрочного освобождения и исполнении оставшейся неотбытой части назначенного ему наказания.

В случае совершения осужденным в течение испытательного срока нового преступления суд назначает ему наказание в соответствии со статьей 78 УК КР (Назначение наказания по совокупности приговоров).

Погашение судимости у осужденных детей (статья 113 УК КР). Для лиц, совершивших преступление до исполнения восемнадцати лет, сроки погашения судимости, предусмотренные статьей 95 УК КР, сокращаются наполовину.

Судимость и ее погашение. Лицо, осужденное за совершение менее тяжкого, тяжкого и особо тяжкого преступления, считается судимым со дня вступления обвинительного приговора суда в законную силу до момента погашения.

Лицо, осужденное за совершение преступления небольшой тяжести с момента исполнения приговора, признается не имеющим судимости.

В случае назначения наказания с применением пробационного надзора судимость погашается в день окончания пробационного надзора.

Лицо, совершившее преступление, считается не имеющим судимости, а судимость – погашенной, если после отбытия или исполнения им наказания прошло:

1) три года – в случае осуждения за менее тяжкое преступление;

2) семь лет – в случае осуждения за тяжкое преступление;

3) десять лет – в случае осуждения за особо тяжкое преступление.

Реестр осужденных и лиц, судимость которых погашена, ведется в порядке, установленном законодательством.

Погашение судимости устраняет уголовно-правовые последствия совершения преступления.

Как выше отметили, суд освобождает осужденного ребенка от отбывания назначенного наказания, если он в течение срока пробационного надзора не совершит нового преступления и выполнит возложенные на него пробационные обязанности, установленные судом.

На практике бывает и наоборот. Вот несколько примеров из реальной жизни.

1. А. Э., 2004 года рождения, проживал в Кара-Суйском районе Ошской области, где не учился, не работал. 19 октября 2018 года он был осужден Кара-Суйским районным судом за совершение кражи к двум годам лишения свободы с отсрочкой исполнения приговора. Во время испытательного срока он, не осознав серьезности своего положения, вновь совершает преступление – 13 января 2019 года, разбив стекла автомашины, крадет вещи из салона. На следующий день, взломав замок гаража, А. Э. похищает из гаража имущество. В результате суд, учитывая повторность совершенных преступлений и отсрочку не отбытого наказания за первую кражу, назначил ему наказание в виде шести лет лишения свободы.

2. Житель г. Оша Т. Б., 2006 года рождения, 4 апреля 2021 года вырвал сумочку из рук пожилой женщины, в которой было 20 сомов. Суд, учитывая возраст грабителя и то, что он привлекается к суду впервые, назначил ему наказание в виде штрафа, сумма которого составила 5 000 сомов. На

следующий день после оглашения приговора, когда он еще не вступил в законную силу, Т. Б. совершает новый грабеж, при этом еще и избивает потерпевшую. Учитывая повторность совершенных преступлений и личность виновного, суд назначил ему наказание в виде семи лет лишения свободы.

Выше мы рассмотрели уголовную ответственность детей. Считаем целесообразным дать ответы на вопросы учащихся старших классов, часто задаваемых в ходе встреч с сотрудниками милиции.

Вопрос 1. *Какая ответственность предусмотрена по УК КР в отношении детей, совершивших различные преступления до достижения восемнадцати лет?*

Ответ: Согласно части 1 статьи 28 УК КР, «уголовной ответственности подлежит лицо, которому до совершения преступления исполнилось шестнадцать лет». То есть из вышесказанного следует, что, **если тебе уже исполнилось 16 лет, то ты будешь нести ответственность за любое совершенное преступление.**

Вопрос 2. *Какая ответственность предусмотрена в УК КР в отношении детей до достижения шестнадцати лет?*

Ответ: В части 2 статьи 28 УК КР определен исчерпывающий перечень умышленных преступлений, за совершение которых уголовная ответственность наступает с четырнадцатилетнего возраста. Ребенок, которому до совершения преступления исполнилось четырнадцать лет, подлежит уголовной ответственности за убийство, причинение тяжкого вреда здоровью, причинение менее тяжкого вреда здоровью, изнасилование, насильственные действия сексуального характера, похищение человека, торговлю людьми, кражу, грабеж, разбой, вымогательство, угон автомототранспортного средства, уничтожение или повреждение чужого имущества, акт терроризма, захват заложника, хищение или вымогательство огнестрельного оружия, хулиганство, незаконное изго-

товление наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов с целью сбыта, хищение либо вымогательство наркотических средств или психотропных веществ, приведение в негодность транспортных средств или путей сообщения. В основу этого перечня положена степень общественной опасности тех или иных деяний и возможность в таком возрасте осознавать характер и тяжесть их последствий. Этот перечень умышленных тяжких преступлений подробно и постатейно расписан в следующей главе этой книги.

Вопрос 3. *Предусмотрена ли ответственность малолетнего (до 14 лет) за совершение преступления?*

Ответ: Уголовная ответственность детей в возрасте до четырнадцати лет (малолетних) полностью исключается. Почему? Потому что из-за малолетнего возраста их физическое развитие, умственная способность, восприятие находятся на стадии роста, они не достигли полноценного осознания своих поступков и по этой причине способность нести ответственность не появляется. Однако, любое правонарушение, совершенное малолетним, не остается не замеченным, принимаются соответствующие меры в рамках действующего законодательства Комиссией по делам детей и другими государственными органами в пределах своей компетенции.

Справка: *Комиссии по делам детей создаются при местных государственных администрациях, при мэриях городов, деятельность которых регламентируется Постановлением Кабинета министров Кыргызской Республики от 24 июля 2017 года № 449, утвердившим* ***«Типовое положение о Комиссии по делам детей»****, и руководствуется нормами действующего законодательства.*

В состав комиссии входят уполномоченные представители: органов внутренних дел, сферы образования, области здравоохранения, органов по защите детей, области миграции, местной государственной администрации и мэрии го-

рода, гражданского общества (по согласованию). Председателем комиссии является заместитель главы местной государственной администрации или вице-мэр города, курирующий социальные вопросы. Задачами комиссии являются: обеспечение защиты прав законных интересов детей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации, рассмотрение в пределах своей компетенции материалов (дел) о правонарушениях детей, их родителей или иных законных представителей. Комиссия незамедлительно рассматривает материалы о фактах:

- *совершения общественно опасных деяний детьми;*
- *проявления суицидального поведения детьми;*
- *жестокого обращения (насилия) в отношении детей;*
- *совершения повторных правонарушений детьми;*
- *ранних браков среди детей.*

Комиссия на своем заседании принимает решения по вышеуказанным фактам и принимает решение, которое является обязательным для исполнения всеми сторонами, проходившими по делу. Как было рассмотрено выше, по многим видам преступлений или правонарушений при их совершении ответственность в отношении детей наступает только с определенного возраста. Поэтому, в случае совершения ребенком противоправных действий, ответственность за это будут нести его родители. Подоная ответственность родителей предусмотрена в КоП КР и УК КР.

В каком случае ответственность переходит на родителей? До какого возраста ребенка родители несут за него ответственность, зависит от совершенного им проступка. Фактически полная дееспособность по нормам СК КР и ГК КР наступает с восемнадцати лет. До этого времени дети считаются несовершеннолетними. Однако, как мы отметили выше, к примеру, за тяжкие и особо тяжкие преступления ответственность детей наступает намного раньше. Нести от-

ветственность за своих детей родители могут только в рамках гражданского судопроизводства при возмещении причиненного вреда. Если ребенок убил человека, конечно же, никто за это не посадит в тюрьму его родителей, но заставить их выплачивать пострадавшей стороне денежную компенсацию вполне могут. За малолетних могут нести ответственность следующие категории граждан: родители, опекуны и попечители, работники образовательных или медицинских учреждений, работники организаций для детей, которые остались без попечения родителей, прочие организации, которые в период совершения ребенком правонарушения отвечали за присмотр за ним.

Как отмечают опытные сотрудники МВД КР, ошибочно думать, что на преступления идут дети только из неблагополучных семей. На сегодняшний день правонарушения и преступления совершают и те, кто растет в благополучной семье. Взрослым стоит задуматься, сколько времени они уделяют детям, знают ли про их проблемы, с кем ребенок проводит время и с кем общается через социальные сети.

С мнением сотрудников милиции о том, что недостаточное внимание со стороны родителей является основной причиной совершения преступлений детьми, согласны и психологи. В подростковом возрасте у детей притупляется чувство страха перед ответственностью. Часто подростки идут на преступления, считая, что это героизм. В этот период в организме ребенка играет адреналин и притупляется чувство страха. Подростки не ощущают опасности.

В этом возрасте родителям нужно следить за тем, с кем общается их ребенок, с кем дружит. Дети, которые поругались с родителями и сбежали из дома, тоже могут быть вовлечены в неприятные ситуации.

Ребенка-хулигана видно сразу. Он плохо учится, дерется в школе, дерзит взрослым. В подростковом возрасте такие

дети начинают вести себя еще хуже, что может привести к проблемам с законом. Взрослые не должны забывать, что подросток еще не созрел. К ребенку нужно найти подход. Не контролируя подростка, взрослые могут лишиться возможности вовремя помочь ему.

Дети должны помогать семье, знать, на что тратятся деньги и как их зарабатывают родители. Это должны доходчиво объяснять детям родители. Нужны чёткие правила в семье, например, говорить, что нельзя поднимать руку на других, брать чужие вещи, а также допускать неуважительное отношение к другим людям.

Вопрос 4. *Какая будет ответственность малолетнего, если совершеннолетние лицо обманным путем вовлекает его в совершение преступления?*

Ответ: Если преступление совершено лицом, не достигшим возраста уголовной ответственности, то есть до четырнадцати лет, которого вовлекло в совершение преступления достигшее восемнадцатилетнего возраста лицо, то такое взрослое лицо привлекается к ответственности как исполнитель за совершенное малолетним преступление и за вовлечение ребенка в совершение преступления по статье 180 УК КР (то есть по совокупности), а уголовная ответственность (как указано выше) детей в возрасте до четырнадцати лет (малолетних) полностью исключается. Однако с малолетними в обязательном порядке проводится разъяснительно-воспитательная работа со стороны инспекторов ИДН, педагогов, родителей и законных представителей.

Вопрос 5. *Какая наступит ответственность, если ребенок добровольно откажется от совершения преступления?*

Ответ: Согласно статье 38 УК КР, добровольным отказом от преступления признается окончательное прекращение лицом по собственной воле приготовления к преступлению или покушение на преступление, если при этом оно осозна-

вало возможность доведения преступления до конца. Лицо, добровольно отказавшееся от совершения преступления, не подлежит уголовной ответственности. Лицо несет уголовную ответственность лишь в том случае, если фактически совершенное им деяние содержит признаки иного преступления. Это следует понимать так. Например, ребенок решил совершить разбой и для этого достал огнестрельное оружие в виде «обреза». Выйдя на улицу с обрезом, передумал, не стал совершать запланированное деяние. Следовательно, данное лицо не будет привлечено к ответственности за такое преступление, как разбой. Однако за незаконное хранение и ношение огнестрельного оружия его могут привлечь к уголовной ответственности.

ГЛАВА 5.

СОСТАВЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, ПО КОТОРЫМ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НАСТУПАЕТ С 14 ЛЕТ

Уголовный кодекс КР состоит из двух основных частей: Общей и Особенной. В **Общей части,** состоящей из пяти разделов, рассказывается о задачах, принципах Уголовного кодекса, принципах действия уголовных законов, понятиях, видах преступлений, видах и целях наказания и т. д. В **Особенной части**, состоящей из шести разделов, перечисляются уже конкретные преступления и меры наказания, предусмотренные законом за их совершение. Каждая статья особенной части УК КР состоит из двух частей: описательной (диспозиция), где перечисляются признаки преступления, и санкций, где указываются меры наказания.

Из предыдущей главы мы узнали, что привлечению к уголовной ответственности подлежит лицо, которому до совершения преступления исполнилось шестнадцать лет (часть 1 статьи 28 УК КР). Но часть 2 статьи 28 УК КР «Возраст, с которого наступает уголовная ответственность» предусматривает ряд статей, **ответственность по которым наступает уже с четырнадцати лет**. К ним относятся: «Убийство» (статья 122 УК КР), «Причинение тяжкого вреда здоровью» (статья 130 УК КР), «Причинение менее тяжкого вреда здоровью» (статья 131 УК КР), «Изнасилование» (статья 154 УК КР), «Насильственные действия сексуального характера» (статья 155 УК КР), «Похищение человека» (статья 165 УК КР), «Торговля людьми» (статья 166 УК КР), «Кража» (статья 205 УК КР), «Грабеж» (статья 206 УК КР), «Разбой» (статья 207 УК КР), «Вымогательство» (статья 208 УК КР), «Угон автомототранспортного средства» (статья 211 УК КР), «Уничтожение или повреждение чужого имущества»

(части 2, 3 статьи 216 УК КР), «Акт терроризма» (части 2 и 3 статьи 252 УК КР), «Захват заложника» (статья 257 УК КР), «Хищение или вымогательство огнестрельного оружия» (статья 217 УК КР), «Хулиганство» (часть 2 статьи 280 УК КР), «Незаконное изготовление наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов с целью сбыта» (статья 282 УК КР), «Хищение либо вымогательство наркотических средств или психотропных веществ» (статья 286 УК КР), «Приведение в негодность транспортных средств или путей сообщения» (статья 314 УК КР).

Как видишь, мой друг, существует 20 видов преступлений, в том числе и такие, с которыми ты сталкиваешься ежедневно, не подозревая, что это, говоря юридическим языком, уголовно-наказуемые деяния. Среди них есть и такой распространенный среди молодежи вид преступления, как незаконное изготовление, приобретение, хранение, перевозка, пересылка с целью сбыта или сбыт наркотических либо психотропных веществ. Хотя на первый взгляд тебе кажется, какой криминал в том, что ты собрал траву, например, коноплю, высушил и теперь покуриваешь сам, угощаешь друзей и распространяешь другим ученикам. Оказывается, если тебе уже четырнадцать лет, то за такие действия придется отвечать по части 1 статьи 282 УК КР («Незаконное изготовление наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов с целью сбыта»), которая предусматривает наказание в виде лишения свободы на срок от пяти до восьми лет с конфискацией имущества.

Те же деяния, совершенные группой лиц, группой лиц по предварительному сговору или в крупном размере, наказываются лишением свободы на срок от восьми до 12 лет с конфискацией имущества.

Деяния, предусмотренные частями 1 или 2 статьи 282 УК КР, совершенные в особо крупном размере, а равно сбыт

наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов ребенку, наказываются лишением свободы на срок от 12 до 15 лет с конфискацией имущества.

Лицо, совершившее преступление, но добровольно сдавшее наркотические средства, психотропные вещества или их аналоги и активно способствовавшее раскрытию или пресечению преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов, изобличению лиц, их совершивших, обнаружению имущества, добытого преступным путем, освобождается от уголовной ответственности.

Не может признаваться добровольной сдача наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов при задержании лица, а также при производстве следственных действий по их обнаружению и изъятию.

Как показывает практика, многих подростков интересует, в чем разница между убийством и умышленным причинением тяжкого вреда здоровью со смертельным исходом. Казалось бы, оба этих преступлений имеют один и тот же исход – смерть потерпевшего. Но различие заключается в том, что в первом случае потерпевший умирает на месте преступления, а во втором – он еще какое-то время живет, и ему можно оказать помощь. Различия и в объекте посягательства. В первом случае – это причинение вреда здоровью, а при убийстве – жизнь человека.

Зачастую многие путают такие преступления, как грабеж и разбой. В первом случае имеет место открытое завладение чужим имуществом (то есть, в отличие от кражи, преступник знает, что его деяние видят другие, но его это не останавливает, и он все равно идет на преступление). При совершении грабежа иногда применяется насилие, но оно может быть не опасным для жизни и здоровья потерпевшего. При разбое обязательным признаком является применение насилия,

именно опасного для жизни и здоровья, или угроза применения такого насилия.

Рассмотрим пример, который уже приводился ранее, когда Петя и Болот отобрали у малышей деньги. Мы уже знаем, что это был грабеж. А вот если бы они вытащили нож и стали угрожать им малышам, то это уже был бы разбой. А в каких случаях мы имеем дело с кражей? В вышеприведенном примере, если бы малыши оставили деньги в песочнице, а Петя и Болот их забрали, считая, что те этого не заметили, действие подростков рассматривалось бы как кража. При грабеже и разбое может присутствовать угроза насилия, цель же одна – завладение чужим имуществом. А разница между ними в том, что при разбое всегда присутствует нападение с применением насилия или с угрозой такого насилия, чтобы завладеть имуществом потерпевшего. Разбой считается оконченным преступлением с момента нападения на потерпевшего, не зависимо от того завладел или не завладел нападавший имуществом потерпевшего.

Не будет лишним, если скажем еще об одном распространенном преступлении, совершаемом детьми. Стоит задуматься любителям кидать камни в окна проходящего поезда или проезжающей машины. Статья 314 УК КР гласит, что **приведение в негодность транспортных средств или путей сообщения** предусматривает наказание в виде штрафа в размере от 200 до 500 расчетных показателей или лишение свободы сроком от года и шести месяцев до двух лет и шести месяцев с лишением права занимать определенные должности либо заниматься определенной деятельностью на срок до двух лет или без такового.

Вот есть еще одно распространенное правонарушение, которое часто совершают несовершеннолетние дети – **вандализм.** Статья 281 УК КР характеризует этим термином осквернение охраняемых государством памятников истории,

культуры либо природного объекта надписями, рисунками или иным способом, оскорбляющим общественную нравственность, а равно порчу имущества в транспорте или в иных общественных местах. А ведь все мы часто видим подобные «художества» и в городах, и в селах. Несовершеннолетним «мастерам кисти, мела, угля с сажей, а чаще – аэрозольных баллончиков с краской» надо задуматься над тем, что за подобные действия УК КР предусмотрена ответственность. Такие действия наказываются штрафом от 200 до 500 расчетных показателей либо ограничением свободы на срок от шести месяцев до одного года, либо привлечением на срок от 40 до 100 часов к общественным работам.

Рисунок 6

В книге мы рассмотрели только несколько статей УК КР, которые наиболее часто встречаются в уголовном судопроизводстве в отношении детей. Но, думаем, их вполне достаточно, для того чтобы сделать соответствующие выводы и не

совершать неблаговидных проступков, а тем более – преступлений.

Ниже приведены примеры преступлений, совершенных детьми, содержащимися в воспитательной колонии ВК-14 Службы исполнения наказаний при Министерстве юстиции Кыргызской Республики в селе Вознесеновка Панфиловского района Чуйской области, их мотивы и обстоятельства.

Во время непринужденных и откровенных бесед с осужденными детьми (по УК КР 1997 года, который находился в действии до 31 декабря 2018 года) мы хотели получить ответы на следующие вопросы:

- краткие анкетные данные;
- мотив совершенного преступления;
- обстоятельства совершения преступления;
- раскаиваются ли они в содеянном деянии;
- можно ли было предотвратить преступление (с точки зрения осужденного);
- другие обстоятельства, выявляющие причину совершения преступления.

Ответы осужденных детей ВК-14

(изложены с их слов и не подвергались изменениям и дополнениям)

Пример 1.

1. В. П. осужден по части 2 статьи 129 УК КР («Изнасилование») к девяти годам лишения свободы. Проживал с отцом, мачехой, был обеспечен. В семье четверо детей – два брата и две сестры. Отец – шофер, мать – разнорабочая. Особого контроля в семье не было, учился в школе, мачеху уважал, но всегда чувствовал, что она неродная. Ходил на дискотеки, курением наркотических веществ не увлекался, пробовал в компании друзей спиртное, но пил только по праздникам. Отца боялся, хотя бил он его редко, беседовал в случае совершения проступков в школе, на улице.

2. Мотив преступления: удовлетворение физической потребности.

3. С девушкой связывали чисто дружеские отношения. Но однажды у В. П. появился ключ от свободной квартиры, что натолкнуло его на мысль пригласить девушку и совершить с ней половой акт. Вскоре встреча с девушкой в квартире состоялась. После распития спиртных напитков, получив отказ девушки от физической близости, В. П. решил применить в отношении нее насилие, что и совершил с помощью угроз.

4. По словам В. П., ему было вначале очень стыдно перед родителями, сестрами и братьями. Находясь в ИВС, он не хотел встречаться с мачехой, боялся нотаций. Жалости к потерпевшей не испытывал. Один сокамерник задал ему вопрос о том, как бы В. П. отреагировал, если бы изнасиловали его сестру? В ответ В. П. чуть не подрался с ним. В настоящее время В. П. повзрослел и очень раскаивается в содеянном. Вспоминая слова сокамерника, он признается, что нанес моральный, физический и психический ущерб и злоупотребил

доверием потерпевшей. По совету учителей (в ВК-14 работают воспитатели, учителя, психологи и мастера по производственному обучению), которые беседуют с осужденными на морально-этические темы, В. П. собирается написать потерпевшей письмо-раскаяние и попросить прощения.

5. В. П. полагает, что преступление можно было предотвратить. Для этого не нужно было вместе с ней распивать спиртные напитки и не нужно было приглашать ее на квартиру, не стоило делать глупостей.

6. С другой стороны, по признанию В. П., совершение данного преступления он связывает с фильмами, после просмотра которых у него возникла мысль: а почему за границей можно все, а здесь – нельзя? Также об этом много говорили на улице одноклассники, поэтому В. П. решил тоже пробовать.

Пример 2.

1. Т. уулу М. осужден по части 3 статьи 129 УК КР («Изнасилование») к 13 годам лишения свободы. Проживал вместе с родителями, не учился, не работал. В семье два старших брата, сестра и младший брат. Отец работает бухгалтером, мать не работает. Т. уулу М. занимался домашним хозяйством, выполняя отдельные поручения родителей. Контроль со стороны родителей был не очень строгий, ограничивался временем прихода домой. Иногда Т. уулу М. употреблял в тайне от родителей спиртные напитки с ребятами, о чем они не догадывались, потому что он прятался, старался им не показываться. Друзья были старше по возрасту.

2. Мотив преступления: удовлетворение своих низменных потребностей.

3. После употребления спиртных напитков вместе с девушкой Т. уулу М. пожелал физической близости, но девушка была против. Дальнейших подробностей не помнит, так как был слишком пьян. Девушка сообщила сотрудникам милиции, и Т. уулу М. задержали дома у потерпевшей.

4. В ИВС Т. уулу М. не осознавал последствий совершенного им преступления, но в колонии, проанализировав свои действия, начал сильно раскаиваться, так как понял, что нанес тяжелую травму потерпевшей. Односельчане узнали о случившемся и высказывали негодование родителям.

5. Преступление, по словам Т. уулу М., можно было предотвратить, если бы после употребления спиртных напитков с ребятами он ответил отказом на приглашение девушки. Т. уулу М. считает, что во всем случившемся виновата водка.

Пример 3.

1. А. Е. осужден по части 2 статьи 97 УК КР («Убийство») к 12 годам лишения свободы. А. Е. жил с матерью в семье с пятью детьми. Учился хорошо, но часто пропускал уроки, в результате чего оставался на второй год, хотя был способным к учебе. Со стороны матери контроль был, со стороны отца – нет. Семья испытывала финансовые трудности. На общественные мероприятия, дискотеки не ходил. Дома выполнял все хозяйственные дела: починка электропроводки, сантехники, приготовление пищи. Наркотические вещества не пробовал, иногда пил водку, но мать никогда не видела, чтобы А. Е. приходил домой в нетрезвом состоянии.

2. Мотив преступления: драка переросла в убийство.

3. Группа лиц в нетрезвом состоянии решила заступиться за мальчика, которого обижал взрослый мужчина. Обоюдные оскорбления переросли в драку, в результате которой мужчина был убит группой из четырех несовершеннолетних парней, которые били его ногами, кирпичами, душили.

4. По словам А. Е., вначале не было страшно, но после приговора многое осознал, особенно пугает большой срок заключения. Очень сожалеет о случившемся.

5. А. Е. считает, что можно было бы предотвратить преступление, но он был в нетрезвом состоянии вместе с другой

группой лиц, не слушал мать, которая ранее предупреждала о возможности совершения преступления.

Пример 4.

1. Н. Д. осужден по части 1 статьи 129 УК КР («Изнасилование») и части 1 статьи 97 УК КР («Убийство») к 14 годам лишения свободы. Н. Д. жил с отцом и матерью, но последние два месяца проживал с бабушкой, так как поступил учиться в колледж. Друзей было мало, большую часть времени проводил дома, учился хорошо. Спиртные напитки употреблял мало, наркотики не пробовал. Отец и мать осуществляли постоянный контроль за поведением Н. Д.

2. Мотива к совершению убийства и изнасилования у Н. Д. не было, но обстоятельства сложились таким образом, что он совершил половой акт, пользуясь тем, что потерпевшая находилась в состоянии алкогольного опьянения. После этого, чтобы скрыть следы преступления, ударил потерпевшую бутылкой по голове.

3. Н. Д. с бабушкой ходил в магазин, где они встретили двух женщин, которые предложили вместе выпить. После обильного распития спиртных напитков Н. Д., бабушка и одна из женщин легли отдыхать. Используя беспомощность женщины, Н. Д. изнасиловал ее, а когда она пришла в себя, то ударил бутылкой по голове. Женщина сразу скончалась, о чем он не знал. Хотя Н. Д. был в нетрезвом состоянии, но цели убивать женщину перед собой не ставил.

4. Н. Д. очень раскаивается в случившемся, переживает, даже высказывает мысль о самоубийстве, но с ним проводят беседы воспитатели, учителя, мастера по производственному обучению.

5. По мнению осужденного, можно было предотвратить преступление. Для этого не надо было ходить с бабушкой в магазин, не нужно было распивать спиртные напитки с незнакомыми людьми (тем более, учитывая разницу в воз-

расте). В данном случае удар бутылкой был нанесен в состоянии страха за содеянное, когда Н. Д. понял, что женщина может его опознать и сообщить в милицию.

Прочитав последние примеры, ты, мой друг, несомненно, обратил внимание на стиль повествования этих ребят и на то, что, судя по их признаниям, преступления были совершены не по расчету и злому умыслу, а по глупости. Не задумываясь о наступлении трагических последствий, ребята совершили роковую ошибку, которая повлияла на их дальнейшую судьбу. Никто из них заранее ничего не планировал, но из-за сильного алкогольного опьянения и из-за сиюминутных желаний они оказались за колючей проволокой.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дорогой друг! Вот ты и дочитал последние страницы этой книги. Может быть при чтении ты был не очень внимателен, либо читал выборочно? Но главное – ты прочел книгу до конца. Мы очень надеемся, что ты сделал для себя соответствующие выводы, которые изменили твое отношение к себе и окружающим, к соблюдению законности. Так ли это? Стал ли ты еще более законопослушным? Если на эти вопросы ты хоть один раз ответишь «да», то труд, затраченный на написание и издание этой книги, не пропал даром.

Прими наш совет: вооружайся знаниями, они тебе всегда помогут в поиске истины и справедливости.

Авторский коллектив

ЛИТЕРАТУРА

1. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. Бишкек, 2021.

2. Кодекс о праонарушениях Кыргызской Республики. Бишкек, 2021.

3. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики. Бишкек, 2021.

4. Уголовно-исполнительный кодекс Кыргызской Республики. Бишкек, 2017.

5. Закон Кыргызской Республики «О пробации». Бишкек, 2017.

К.К. Кекиев, Т.Т. Шамурзаев

Я И УГОЛОВНЫЙ ЗАКОН

Учебное пособие для средних
и средне-специальных образовательных организаций

Редактор *К.В. Тимофеева*
Компьютерная верстка *Д.Ю. Иванов*

Переводчики: *К.К. Кекиев*
Редактор *С.К. Артыкова*
Редактор *К.В. Тимофеева*
Компьютерная верстка *Д.Ю. Иванова*

Подписано в печать 22.05.2023.
Печать офсетная. Формат 60 × 84 $^{1}/_{16}$.
Объем 8,0 п. л. Тираж 100 экз. Заказ 50.

Издательство КРСУ
720000, г. Бишкек, ул. Киевская, 44.

Отпечатано в типографии КРСУ
720048, г. Бишкек, ул. Анкара, 2а.